

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Гордієнко Володимир Петрович

**ІНФЛЯЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ: ОСОБЛИВОСТІ
РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ**

Спеціальність 8.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Студента групи БСм-52
В.П. Гордієнко

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Я.І. Чайковський

Дипломну роботу допущено
до захисту:

“ ___ ” _____ 2013 р.

Завідуючий кафедрою банківської справи,
Доктор економічних наук, професор
О.В. Дзюблюк

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФЛЯЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЯВИЩА	
1.1. Сутність, форми прояву та фактори інфляції в економіці країни.....	8
1.2. Науково-теоретичні концепції інфляції.....	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ІНФЛЯЦІЇ	
2.1. Аналіз інфляційних процесів в Україні.....	28
2.2. Оцінка соціально-економічних наслідків інфляції.....	43
2.3. Антиінфляційна політика в Україні.....	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	55
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ АНТИІНФЛЯЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
3.1. Шляхи оптимізації боротьби з інфляційними процесами в Україні.....	57
3.2. Досвід провідних країн світу у боротьбі з інфляцією та можливості їх адаптації до вітчизняних умов.....	60
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах, особливою, що характеризує певну економічну систему, є наявність інфляції. Вона являє собою проблему, яка в більшій чи меншій мірі впливає на макроекономічні процеси та потребує детального вивчення як теоретичного підґрунтя, так і практичних характеристик розвитку даного процесу. При певних значеннях інфляція веде до економічного зростання, проте з іншого боку, при значеннях, що перевищують оптимальний рівень, - згубно впливає на розвиток економіки та веде за собою соціально-економічні наслідки, що породжують кризові явища в економіці будь-якої країни.

У зв'язку з цим актуального значення набуває вирішення проблем інфляції та інфляційного процесу як системного чинника. Для кращого висвітлення проблеми важливого значення набуває дослідження теоретичних аспектів питання, що відображувались у роботах видатних економістів та науковців та практичних характеристик, які аналізуються на сучасному етапі.

У контексті вирішення проблем інфляційного характеру важливим моментом виступає антиінфляційна політика, яка проводиться державою задля, як подолання, приборкання інфляції, так і попередження та реагування.

В умовах нестабільності функціонування інфляційних економік істотно зростає роль також і грошово-кредитної політики, що проводиться центральними банками. В посткризовий період у переважній більшості країн відбувається поетапний перехід до реалізації режиму монетарної політики, яка спрямована на досягнення елементів цінової стабільності.

Таким чином, проблемі інфляції, інфляційного процесу та цінової стабільності має бути приділена значна увага, оскільки досягнення економічного росту довготривалого характеру можливе лише за умов ефективної антиінфляційної політики, що веде за собою стабільно низький рівень інфляції.

Огляд літератури з теми дослідження. Вагомий внесок у розробку теоретичного підґрунтя вивчення інфляції, розвитку інфляційного процесу та

практичних особливостей реалізації антиінфляційної політики зробили провідні вітчизняні економісти: А. Грищенко, А. Загородній, А. Мороз, А. Чухно, Б. Івасів, Б. Луців, В. Базилевич, В. Геєць, В. Стельмах, В. Усов, Г. Вознюк, Д. Коваленко, І. Михайловська, М. Савлук, М. Пудовкіна, М. Артус, М. Небава, О. Білан, О. Дзюблюк, О. Мельник, О. Петрик, П. Крищенко, П. Круш, П. Єщенко, Т. Смовженко, Ю. Остапчук.

Теоретично-методологічні підходи до вивчення інфляції як економічної категорії висвітлюються у роботах зарубіжних економістів: А. Пігу, Б. МакКалума, Д. Макмантана, Д. Рікардо, Дж. Кейнса, Дж. Монтаніеля, Дж. Тотончі, І. Фішера, М. Фрідмана, Н. Волеса, Т. Саргента, У. Філіпса, Х. Фріша.

Дослідженню практичних засад забезпечення цінової стабільності у рамках застосування режиму таргетування інфляції присвячено науковій праці відомих зарубіжних дослідників: А. Бліндера, Б. Бернанке, В. Корбо, В. Пула, Г. Манківа, Дж. Хамонда, Дж. Тобіна, Е. Фелпса, К. Шмідт-Хеббея, Л. Свенссона, Р. Манделла, С. Роджера, Ф. Мишкіна.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є теоретичне обґрунтування інфляції як системного чинника, з'ясування проходження інфляційного процесу та виділення основних рівнів його розвитку, аналіз і оцінка інфляційних процесів в Україні, удосконалення антиінфляційної політики держави на сучасному етапі та запровадження режиму таргетування інфляції як одного із шляхів оптимізації боротьби проти інфляції.

Досягнення поставленої мети зумовило виконання та розв'язання наступних завдань:

- дослідити теоретичні основи, сутність, форми прояву та фактори інфляції в економіці країни;
- розглянути основні науково-теоретичні концепції інфляції;
- проаналізувати інфляційні процеси в Україні;
- оцінити соціально-економічні наслідки інфляції;
- проаналізувати антиінфляційну політику в країні та удосконалити існуючу практику її застосування;

- провести аналіз можливості впровадження режиму таргетування інфляції у рамках оптимізації боротьби з інфляційними процесами в Україні;
- сформулювати і обґрунтувати ряд необхідних передумов та заходів для запровадження монетарного режиму таргетування інфляції в Україні.

Об'єкт та предмет дослідження.

Об'єктом дослідження є інфляція та антиінфляційна політика в економіці України.

Предметом дослідження виступають економічні відносини, що проявляються в процесі інфляції, при формуванні та реалізації антиінфляційної політики.

Методи дослідження. В процесі розв'язання поставлених завдань у дослідженні використовувались спеціальні та загальнонаукові методи пізнання, а саме: методи синтезу і аналізу, спостереження та прогнозування, статистичних порівнянь та системного узагальнення.

Інформаційну базу роботи становлять звітні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, дані центральних банків і статистичних агенцій ряду країн, а також аналітичні матеріали і наукові публікації вітчизняного та зарубіжного характеру.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні сутності інфляції, виділенні її основних причин, факторів появи, видів, показників та наслідків, виділенні мір по оптимізації існуючої антиінфляційної політики в Україні, а також розробці концептуальних підходів та рекомендацій щодо можливості запровадження режиму таргетування інфляції в Україні.

Безпосередньо у результаті дослідження одержано такі наукові результати:

- дістало наступного розвитку визначення суті інфляції як системної економічної категорії, що характеризувалось в узагальненні її змісту та поняття;
- удосконалено методологію щодо вивчення інфляції, причин її виникнення, форм та чинників прояву;

- здійснений синтез концептуальних позицій по дослідженню інфляції та антиінфляційної політики кількісної, кейнсіанської, монетаристської, економіки пропозиції, структурної, адаптивної та раціональної теорій інфляції, що дало змогу розкрити сутність, форми, види та методи антиінфляційної політики країни;
- доведено в результаті аналізу двополярність та диспропорційність інфляційних процесів в країні;
- вироблені напрями і шляхи оптимізації антиінфляційної політики в Україні;
- запропоновано на основі обґрунтованих практичних досвідів зарубіжних країн можливість та передумови до ефективного запровадження режиму таргетування інфляції в Україні.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання одержаних результатів у процесі вдосконалення теоретичного поля щодо вивчення інфляції та практичної реалізації антиінфляційної політики в Україні, поетапному запровадженні режиму таргетування інфляції.

Структура роботи.

Дипломна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг дипломної роботи складає 97 сторінок, у тому числі на 7 з них розміщено список використаних джерел із 81 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФЛЯЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЯВИЩА

1.1. Сутність, форми прояву та фактори інфляції в економіці країни

Під терміном “інфляція” слід розуміти підвищення загального рівня цін на товари та послуги з плином часу, спричинене перевантаженням обігової сфери грошовою масою понад реальні потреби економіки. Інфляція також іноді використовується для позначення зростання цін для певного набору товарів чи послуг, тобто “товарна інфляція” або “базова інфляція”.

Розкриваючи дане поняття, економісти погоджуються, що високі темпи інфляції викликані високими темпами зростання грошової маси. Погляди на чинники, які визначають помірні темпи інфляції більш різноманітні: зміни в інфляції іноді пов’язані з коливаннями реального попиту на товари і послуги, а іноді зміни в області попиту або пропозиції на гроші.

Якщо пропозиція грошей збільшується, люди відповідно отримують більше грошей, для купівлі товару. У той же час, якщо поставки товарів не збільшуються на стільки ж, і у відповідності, до кількості грошей, що надійшли в обіг - то ціни на товари зростуть. При цьому кожна одиниця валюти стає менш цінною, тому що їх кількість є більшою понад реальну потребу. “Ціна” при цьому виступає обмінним співвідношенням між одиницею валюти і товару. Коли у людей є більше грошей, вартість їх падає. Товар пізніше підніметься в ціні, не тому, що товари є рідкісними, ніж раніше, а тому, що гроші є більш рясними.

Теоретичні особливості даного питання розпочнемо із розкриття суті поняття “інфляція”.

Інфляція як окремий аспект в економіці відома уже давно, проте і досі не існує загального погляду щодо визначення даного поняття.

У перекладі з латинської мови термін “інфляція” означає “здуття”.

Варто зауважити, що у історичному розрізі інфляція та інфляційні процеси насамперед були пов’язані із неврожаями, епідеміями, лихами та війнами.

Зокрема, інфляційні процеси були характерними для грошового обігу та спостерігалися у США – періоду 1775-1783 років (війна за незалежність), Франції – революції 1789-1793 років, Англії – на початку XIX ст., Німеччині - періоду Першої світової війни.

Розглянемо ряд сучасних визначень поняття інфляції, які наводять провідні економісти та науковці:

- це тривале і швидке знецінення грошей внаслідок зростання їх маси в обігу [27, с. 207];

- це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, яка виявилась не забезпеченою економічними благами [42, с. 119];

- процес утворення відносного надлишку грошової маси в обігу, що супроводжується некерованою зміною масштабу цін, який призводить до розладу економіки в країні [18, с. 91];

- знецінення паперових грошей, що супроводжується зростанням цін на товари і послуги [4, с. 198];

- процес знецінення грошей, котрий проявляється, як постійне підвищення загального рівня цін у результаті перевантаження сфери обігу грошовою масою, незабезпеченою матеріальними цінностями [36, с. 128];

- прояв диспропорційності у розвитку суспільного відтворення, що зумовлено порушенням закону грошового обігу [42, с. 120];

- це процес підвищення загального рівня цін і, як наслідок, зниження купівельної спроможності грошей, або їхнє знецінення [44, с. 8];

У свою чергу, інфляція характеризується інфляційним процесом, який складається з 2-х етапів [19,26,30]:

1. Етап перевищення темпів зростання грошової маси в економіці над темпами зростання цін ($M > P$).

2. Етап, при якому темпи росту цін перевищують темпи росту грошової маси ($P > M$).

Зобразимо прояв інфляційного процесу графічно та охарактеризуємо дані етапи (рис. 1.1).

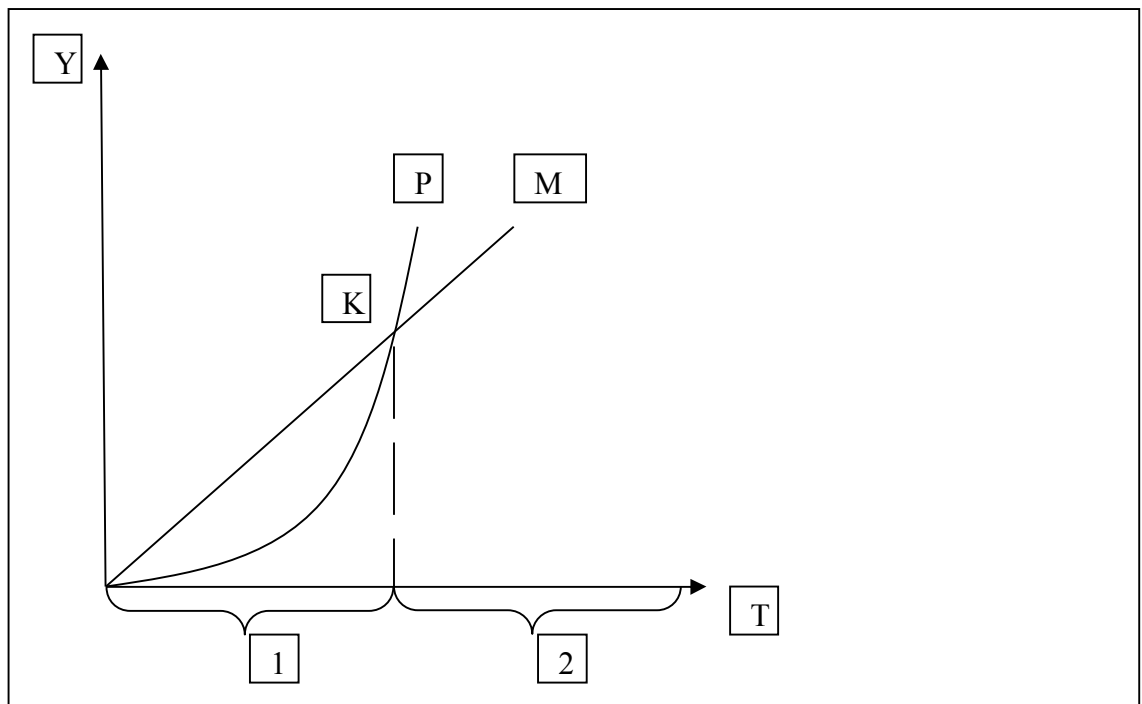

Рис. 1.1. Основні етапи інфляційного процесу

Отже, перший етап ($M > P$) пов'язаний із рядом причин, а саме:

- потребою господарського обороту у грошовій масі;
- тиском на ціни, викликаним сповільненням швидкості обігу грошей у результаті їх надлишкового надходження;
- зосередженням значної частини коштів на руках у населення – тобто заощаджень;
- ефектом “грошової ілюзії” – незмінної купівельної спроможності грошей.

Під переломною точкою (К) переходу від першого до другого етапів лежить пояснення зміни повзучого характеру інфляції на галопуючі та гіпер форми.

Відповідно характерними особливостями другого етапу є:

- різке зростання швидкості обігу грошей;
- грошові кошти із заощаджувальної форми переходять в обігову;
- на зміну “грошової ілюзії” приходять “інфляційні очікування”;

- реальне зменшення купівельної спроможності.

Особливу увагу у дослідженні інфляції варто, також, приділити причинам її виникнення.

Питання що стосуються причин інфляції є досить дискусійним. Це можна обґрунтувати не лише значною мінливістю факторів, що спричиняють тиск на ціни, а і вельми складними та рівноскерованими політичними та економіко-соціальними наслідками інфляції. Зокрема, якщо брати до уваги економічні та соціальні групи, - інфляція може виявитися “дохідною справою”, а відповідно для інших – досить збитковою. Тому захисники інтересів перших груп шукають суттєві причини інфляції для того, щоб виправдати інфляційну політику, а другі, у свою чергу - звинувачують у цільовому розкручуванні інфляції у межах фіскальних цін [39].

Причини інфляції є найрізноманітнішими, вони виникають як у процесі виробництва чи процесі реалізації товарів, так і у рамках зміни маси у швидкості обігу грошей. Як правило, в базі інфляції лежить невідповідність попиту на гроші та товарної маси. Диспропорційні особливості між пропозицією та попитом, перевищення доходів над відповідними витратами можуть зумовлюватись дефіцитом держбюджету та надмірним інвестуванням, що згодом проявляється у випереджальних темпах підвищення заробітної плати у порівнянні із ростом продуктивності праці та виробництва [51, с. 131].

До основних причин інфляції відносять зовнішні та внутрішні. До внутрішніх причин, у свою чергу, відносять монетарні та не грошові (рис. 1.2).

Зовнішні причини інфляції включають:

- міжнародні структурні кризи, що зумовлюють кризові явища в економіці ряду країн:
- від’ємне сальдо зовнішньоторгівельного балансу, що спричиняє диспропорційні аспекти у розвитку зовнішніх операцій;
- зменшення частки надходжень від зовнішньої торгівлі, як результат вище зазначених диспропорцій.

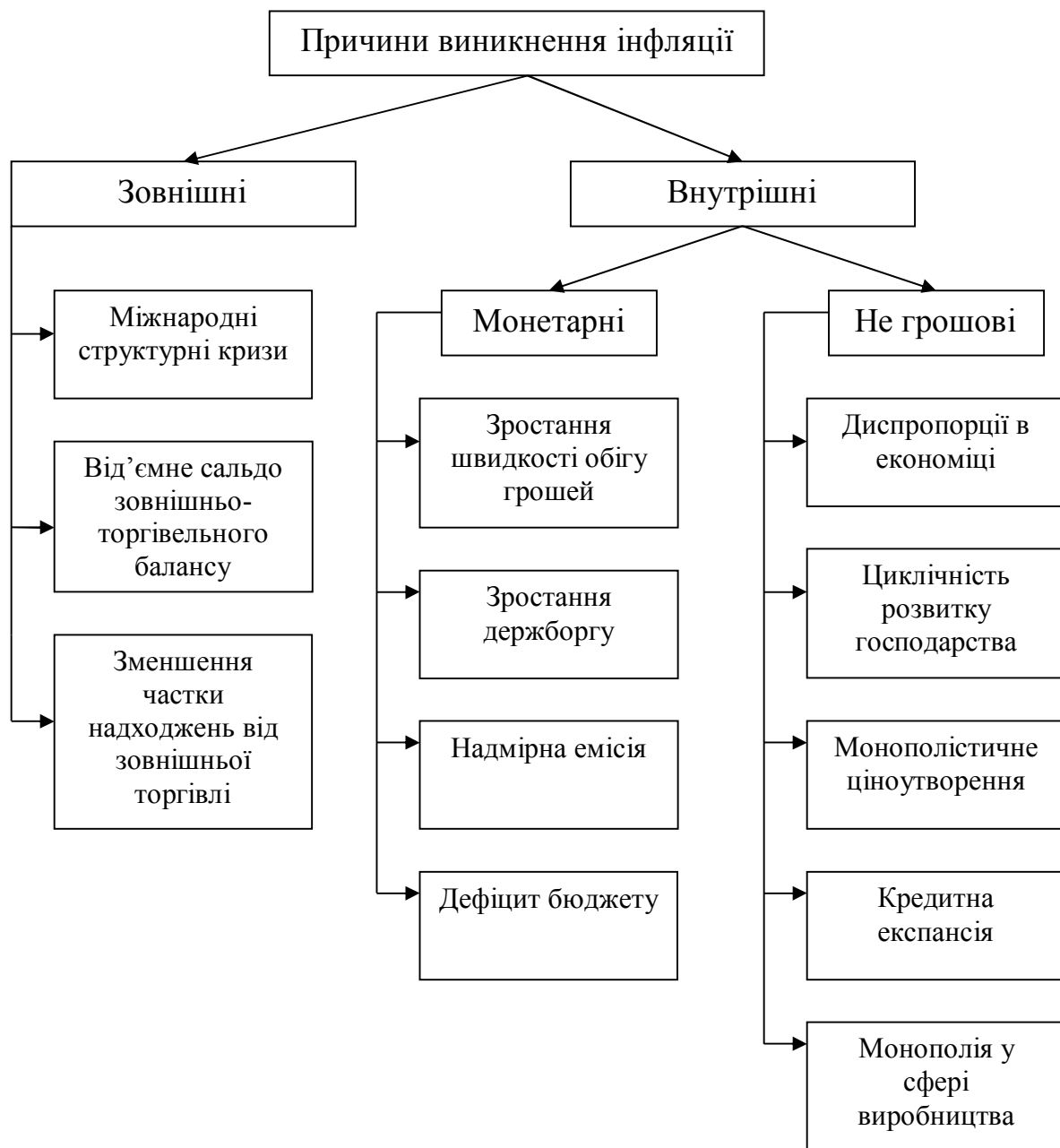

Рис. 1.2. Причини виникнення інфляції

Сутнісні причини інфляції розкриваються як у сфері обігу, так і виробництва та досить часто зумовлюються економічними та політичними структурними відносинами у країні [51, с. 132].

Для ширшого теоретичного розкриття теми, розглянемо основні форми прояву, види інфляції.

1. Залежно від ступеня охоплення інфляційними процесами:

- локальна, у рамках певної країни;

- світова, група або регіон країн.

2. У залежності від темпів знецінення грошей розрізняють повзучу, помірну, галопуючу, гіпер- та супергіперінфляцію (рис. 1.3).

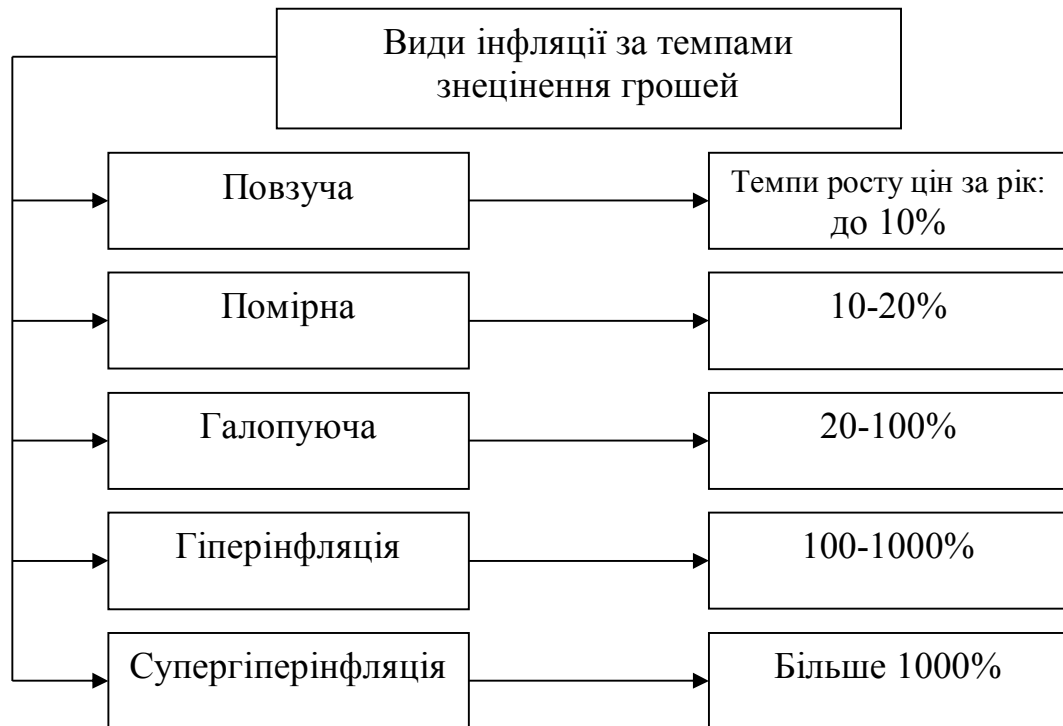

Рис. 1.3. Види інфляції за темпами знецінення грошей

При повзучій інфляції темпи росту цін становлять до 10% на рік. Характерною особливістю є накопичення грошової маси в обігових каналах без суттєвого підвищення цін. Суб'єкти економіки при цьому не відчувають випуску додаткових грошей і використовують дані кошти для здійснення певних заощаджень. Власне тут спостерігається вилучення коштів із обігового каналу. Тому такий вид інфляції не має негативних наслідків. Крім того, повзуча інфляція стимулює економічне зростання, розвиток та модернізацію виробництва. Даний тип інфляції досить чітко контролюється державою.

Суть помірної інфляції проявляється уже з негативної сторони та виходом з державного контролю.

Галопуюча інфляція – це ситуація в економіці країни, коли [44, с. 15-16]:

- підприємці неухильно та на постійній основі підвищують ціни;
- банки керуються високою платою за кредит;
- падає купівельна спроможність населення;
- економіка перебуває у такій фазі, що характеризується напруженістю, коли на рамках можливого відбувається регулювання та координація міжланкових зв'язків;
- постійно відбуваються зміни у соціальній політиці;
- бурхливо діють банківські установи.

Як результат неправильних коригувальних дій у рамках галопуючої інфляції відбувається перехід до наступної стадії – стадії гіперінфляції.

Найчастіше гіперінфляція та супергіперінфляція появляється у країнах, у яких спостерігається нестабільність, прояв політичного хаосу, соціальні революції або певні зрушення у структурі економіки, що викликані наслідками війн [51, с.136].

3. За можливістю держави впливати на інфляційні процеси, інфляція буває (рис. 1.4):

- контрольована, регулювання якої можливе за допомогою прямих та непрямих заходів з боку центрального банку та держави у рамках антиінфляційної політики;
- неконтрольована, що собою характеризує неефективність заходів держави щодо її регулювання та показує потребу у здійсненні радикальних заходів задля усунення.

4. У залежності від інтенсивності втручання держави у обіг грошей виділяють (рис. 1.4):

- відкрити;
- приховану;
- підкріплену;
- непідкріплену.

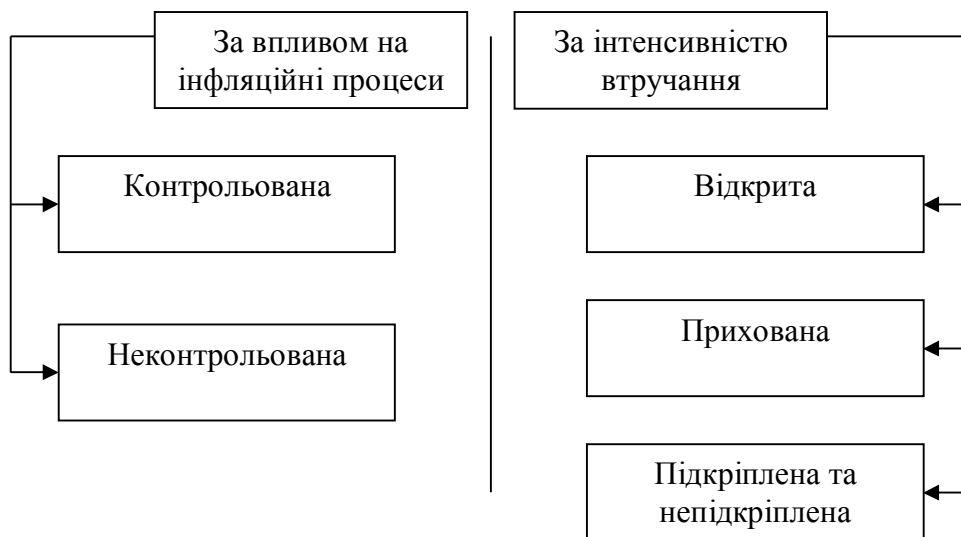

Рис. 1.4. Класифікація інфляції за впливом та інтенсивністю втручання

5. За відповідними очікуваннями суб'єктів, щодо майбутніх змін у темпах і тенденціях зміни ціни:

- очікувана інфляція, суть якої полягає у запланованих заходах збоку держави, у наслідок чого суб'єкти ринку очікували певний рівень інфляції та захистились від її негативного впливу;
- неочікувана інфляція, - є результатом змін, спричинених непередбачуваними коливаннями у сукупному попиті та пропозиції. Для такої інфляції характерним є підвищення цін, збільшення витрат населенням.

6. За формами прояву інфляції можна виділити [42, с. 121]:

- цінову інфляцію, характерною особливістю якої є ріст цін;
- інфляцію заощаджень – при певних стандартних цінах встановлених державою, повальному дефіциті товарів знецінення грошей показується у рості заощадженнях на руках у населення;
- девальвацію, внаслідок якої знецінення грошей проявляється, перш за все, у падінні курсу по відношенню до іноземних валют.

7. У залежності від росту цін, інфляція:

- збалансована;
- незбалансована.

8. За причинами виникнення виділяють:

- інфляцію попиту;
- інфляцію пропозиції (витрат).

У рамках останнього критерію розглянемо детальніше інфляцію попиту та пропозиції.

Інфляція попиту характеризується понадмірним ростом товарного попиту у порівнянні з пропозицією, якщо при цьому не спостерігається підвищення пропозиції, ріст попиту компенсується зростанням ціни, а відтак і зростає рівень інфляції. У зв'язку з цим, що визначальним фактором такої інфляції є зростання пропозиції грошей, її по-іншому називаються монетарною інфляцією [51, с. 137].

Визначальними факторами, що характеризують інфляцію попиту є:

1. Надмірна емісія, тобто у обіг надходить велика кількість грошей понад реальну потребу.
2. Ріст швидкості обігу грошей, що проявляється у збільшення кількості операцій за певний проміжок часу, що здійснюється однією грошовою одиницею.
3. Кредитна експансія банків, - що супроводжується у рамках розширенням кредитних операцій та ряду інших кредитних установ, що призводить до відповідного росту кредитних знарядь обігу, які, у свою чергу, також створюють додаткові вимоги щодо товарів і послуг [42].
4. Дефіцит державного бюджету, проявом якого є ріст держборгу і відповідне його покриття за рахунок додаткової емісії або отримання ряду кредитних позик.
5. Значні масштаби інвестицій та приплив іноземної валюти в країну.
6. Мілітаризацією економіки так і ростом військових витрат, адже при цьому військова техніка і військова продукція не функціонують на ринку, її купує держава та перенаправляє у запас. Відповідно гроші для обслуговування даної продукції за сутністю не потрібні, оскільки вона не переходить із рук в руки [42, с. 124].
7. Надмірні витрати на соціальні цілі, у формі надання різного виду допомог населенню урядом.

8. Інфляційні очікування росту попиту - очікування щодо можливості зростання цін у майбутньому періоді, що спонукають споживачів до покупок товарів про запас (що відповідно спричиняє зростання попиту), а фірми - зберігати фактори виробництва, провокуючи цим наростаючі інфляційні імпульси [51, с. 138].

Зобразимо та пояснимо інфляцію попиту за допомогою графіку (рис. 1.5).

Як бачимо із графіка, стимулювання попиту на відрізку 1 кривої AS – без будь-якої інфляційної небезпеки, оскільки це спричинює додаткові обсяги виробництва без відповідного зростання заданої ціни. На відрізку 2 – можемо спостерігати певне інфляційне зростання, що спричинене відставанням збільшення обсягів виробництва від росту цін. На відрізку 3, в свою чергу, відмічається досягнення повної зайнятості у виробництві, при цьому будь-яке наступне зростання попиту не буде задоволено виробничими ресурсами, тобто ресурси економіки будуть вичерпаними, саме тому відповідне, наступне зростання сукупного попиту відображається у вигляді інфляційного росту цін.

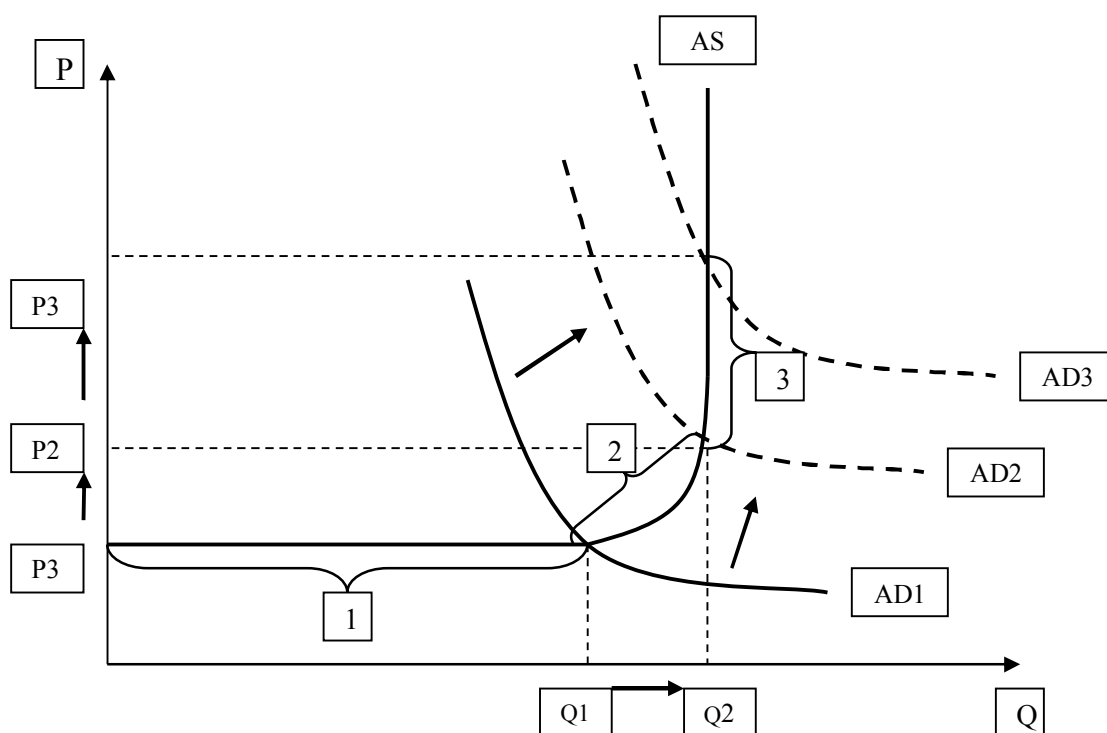

Рис. 1.5. Графік інфляції попиту

Інфляція витрат виробництва або по-іншому інфляція сукупної пропозиції - виникає як наслідок змін у структурі витрат виробництва та пропозиції на ринку. Згідно з даною концепцією, зростання цін пояснюється такими факторами, що зумовлюють ріст витрат на одиницю продукції, тобто середніх витрат виробництва [18, с. 26].

Виділяють два основні типи інфляції витрат:

1. Інфляцію витрат, що у свою чергу стимулює зростання загального рівня заробітної плати.
2. Інфляцію витрат, що зумовлює ріст цін на інші, зокрема матеріальні ресурси.

Причини такої інфляції [42, с. 125]:

1. Зниження темпів росту продуктивності праці, спричинене круговими коливаннями, а також структурними змінами у рисах виробництва, що, у свою чергу призводить до відповідного росту витрат на одиницю продукції, а тому і, до зменшення прибутку. Як наслідок у кінцевому результаті це відображається на падінні обсягу виробництва, скороченні пропозиції послуг і товарів та у зростанні цін.
2. Розширення ринку послуг, поява нових типів із більшою заробітною платою і дещо низькою, у порівнянні із виробництвом, продуктивністю праці. Як наслідок, відбувається загальний ріст цін на ряд послуг.
3. Підвищення рівня оплати праці за певних умов і в результаті активної роботи профспілок, що контролюють заробітну плату. Компанії ж, які відповідають на дане зростання інфляційною спіраллю: шляхом підвищення заробітної плати призводиться до росту цін і нового росту заробітної плати.
4. Високі непрямі податки (що включаються до вартості товарів) характерні для ряду країн.
5. Загальний рівень витрат періодично зростає.

Детальніше розглянемо ефект інфляції витрат за допомогою графіку (рис. 1.6).

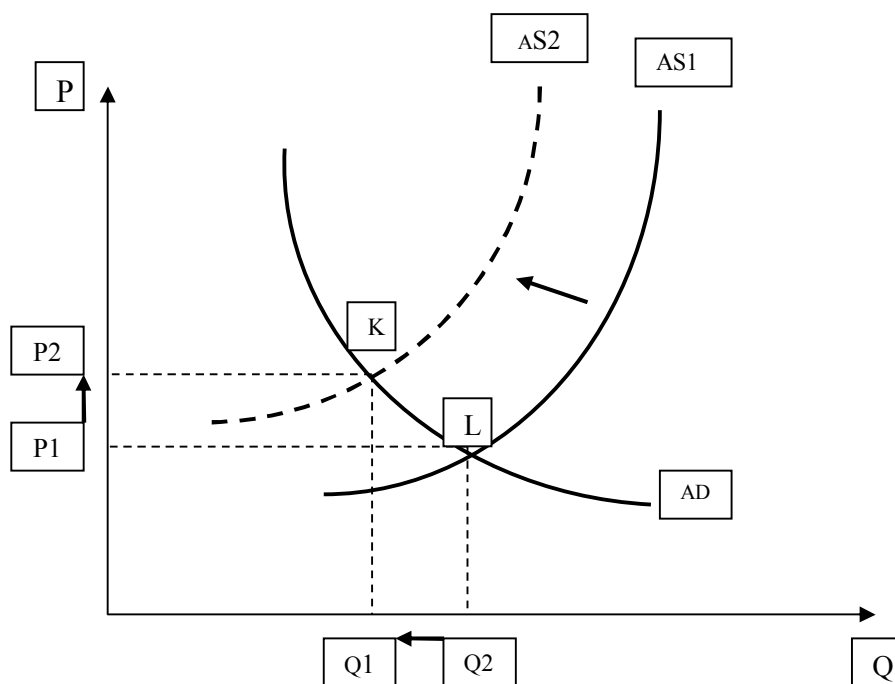

Рис. 1.6. Графік інфляції витрат

Як видно з графіка, зростання цін на ресурси приводить до зростання витрат на одиницю певної продукції, що у свою чергу супроводжує скорочення прибутків. Відповідно це є спонукаючим мотивом для товаровиробників – і вони зменшують обсяги пропозиції (AS1 до AS2), при цьому відбувається зростання цін (P1 до P2) – за умов постійного попиту на послуги і товари з боку агентів економіки (AD).

У рамках досліджуваного питання теоретичних аспектів інфляції розглянемо основні показники її виміру.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – це показник, що характеризує реальні зміни у часі загального рівня цін на окремі товари і послуги, які купуються населенням для невиробничого або власного споживання. Він є показником, що відображає зміни вартості чіткого набору споживчих товарів і послуг із постійної якості та з постійними характеристиками у даному періоді порівняно з минулим [61, с. 7].

Індекс споживчих цін - це відсоткове співвідношення середніх цін відповідного періоду до середньозважених цін минулого періоду [34].

У контексті індексу споживчих цін розглядають також базовий індекс (БІСЦ).

Базовий індекс споживчих цін – субіндекс, що відображає інфляцію, розвиток якої спричинений тиском із боку попиту, тобто показує конкретну динаміку цін з мінімізацією короткотермінових нерівномірних коливань цін, викликаних шоками щодо пропозиції, а також адміністративним регулюванням [68, с. 3].

Розраховується ІСЦ за формулою Ласпейраса:

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}$$

де P – ціни на одиниці товарів звітного (P_1) і базисного періоду (P_0) відповідно, q_0 – кількість товарів у базисному періоді.

Сфера застосування даного індексу є досить широкою. ІСЦ – є найважливішим показником, що характеризує процеси інфляційного характеру в економіці країни і, власне, використовується для вирішення питань що стосуються прогнозу та аналізу цінових процесів (розгляд розмірів грошових доходів), питань державної політики.

Перевагами розрахунку ІСЦ є:

1. Місячна основа розрахунку.
2. Доступність уже через 6 денний термін після закінчення звітного періоду.
3. Не переглядається.
4. Відносна простота та результат розрахунку – індекс споживчих цін показує наскільки купівельна спроможність національної готівкової одиниці змінилася із погляду середньостатистичної особи [68, с. 3].

Іншим показником виміру інфляції є Індекс цін виробників.

ІЦВ – характеризує відносну зміну цін у рамках часу та у сфері промислового виробництва і є показником виміру зміни вартості певного фіксованого набору товарів у даному періоді у порівнянні з минулим [10].

Індекс цін виробників є більш чутливим до зміни витрат на певне виробництво аніж до зміни попиту. Даний індекс застосовується обмеженіше ніж ІСЦ.

Дефлятор ВВП є одним із найбільш поширених показників розрахунку індексу споживчих цін, який характеризує інфляційний рівень у країні. Дефлятор ВВП опирається на величину споживчого кошика відповідного періоду, але не базового. Відповідно, дефлятор ВВП прийнято також називати і індексом Пааше [16]:

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}$$

Де P_1 і P_0 – рівні цін на одиниці товарів та послуг поточного та базового періодів, q_1 – кількість товарів розрахункового періоду.

Зауважимо що, індекс споживчих цін і дефлятор ВВП по різному оцінюють характеристику зміни рівня цін. Це пояснюється тим фактом, що між даними двома індексами є три суттєві відмінності [43]:

- дефлятор ВВП показує сутнісні зміни цін на усі поточно виготовленні товари і надані послуги, а індекс споживчих цін, у свою чергу – лише на ті товари, які входять до елементного складу споживчого кошика;

- дефлятор ВВП не характеризує зміни цін на імпортні товари, адже імпорт не є складовим валового внутрішнього продукту, проте до споживчого кошика включають ряд імпортних товарів, відповідно, у індексі споживчих цін показується зміна цін і на певні імпортні товари;

- дефлятор ВВП є поточно зваженим показником (або, по-іншому, індекс Пааше), а індекс споживчих цін – базисним (індекс Ласпейреса).

1.2. Науково-теоретичні концепції інфляції

Вивчення причин інфляції, ймовірно, породило один з найбільш значущих дебатів у галузі макроекономічних досліджень економіки. Дані дебати відрізняються своїми гіпотезами щодо ряду звичайних уявлень про причини інфляції, заходами боротьби із інфляцією, а також через нерівність між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Загалом, причини інфляції у розвинених країнах, в широкому сенсі, визначаються у зростанні грошової маси. У свою чергу, у країнах, що розвиваються інфляція не є чисто грошовим явищем. Крім того, у дослідженнях Т. Саргента, Н. Уоллеса [12, с.1-17] та П. Монтієля [9, с. 527-549], фактори, що зазвичай пов'язані із фіскальними дисбалансами, такі як високі темпи зростання грошей і обмінного курсу, зв'язані із кризами неплатежів мали місце та домінували у інфляційному процесі країн, що розвиваються.

У рамках питання науково-теоретичних концепцій інфляції розглянемо конкуруючі та взаємодоповнюючі теорії інфляції (рис 1.7).

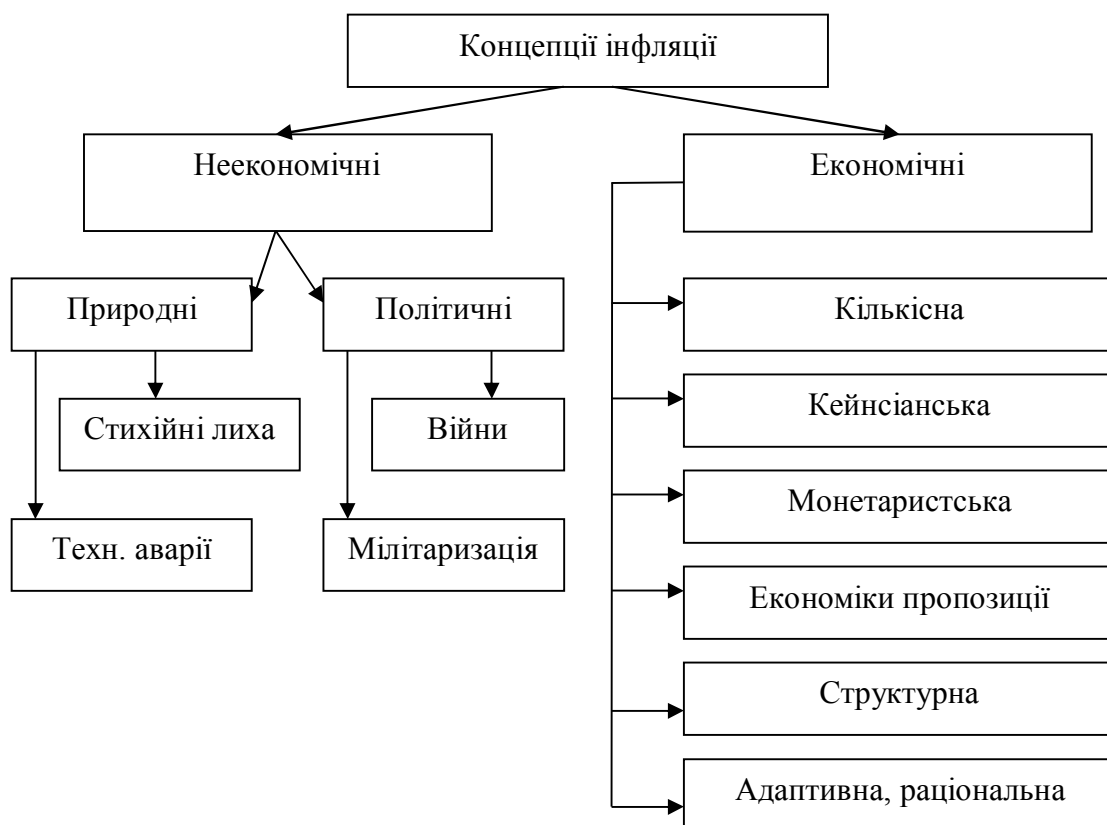

Рис. 1.7. Концепції інфляції

У рамках неекономічних концепцій розглянемо зв'язок природних катаклізмів через вплив на аграрний сектор (обсяги виробництва). Якщо частка аграрного сектору значна в економіці – це призведе насамперед до зростання цін на продовольчі товари, а потім на зростання загального рівня цін в економіці.

Політичні концепції, припустим мілітаризація економіки, спричиняє інфляційне фінансування бюджетного дефіциту шляхом збільшення видаткової частини.

Перейдемо до розгляду економічних концепції та теорій інфляції.

Кількісна теорія грошей є однією з найстаріших економічних доктрин. Простіше кажучи, вона стверджує, що зміни в загальному рівні ціни визначаються в першу чергу змінами в кількості грошей в обігу. Представник даної теорії, Девід Юм проаналізував вплив зміни та поширення грошової маси з одного сектора економіки в інший з відповідною зміною ціни та кількості грошей. Він надав велику кількість уточнень, розширень та розробок до кількісної теорії грошей.

Іншим представником теорії є Давид Рікардо, який досліджував інфляцію як результат безвідповідальних грошових ін'єкцій [4].

Ірвінгом Фішером викладено знамените рівняння обміну: $MV = PQ$. Це та інші рівняння, такі як Кембріджське грошового балансу визначали умови за яких дані постулати є вірними.

Кейнсіанська теорія, яка передбачає свідоме допущення певного рівня інфляції необхідного для стимулювання сукупного попиту.

Згідно даної теорії:

- необхідне помірне зростання грошової маси за умов неповного використання трудових та виробничих ресурсів;
- ріст цін, а тому і повзуча інфляція є притаманною та вимушеною для суспільства з підвищеними темпами росту економіки;
- при досягненні повної зайнятості наступне зростання кількості грошей в обігу, власне грошової маси, призведе до знецінення грошей та відповідного зростання цін;

- у разі інфляції галопуючих форм доцільно та варто проводити дефляційну політику [7].

Монетаристська теорія базується на “тільки грошових факторах” і визначенні грошово-кредитної політики більш дієвою, ніж фіскальних інструментів у економічній стабілізації.

Монетаристи підкреслювали роль грошей, а інфляцію, у свою чергу, основоположник теорії Мілтон Фрідман, називав “грошовим феноменом, що є завжди і всюди” [13].

Згідно цієї теорії:

- на зменшення кількості грошей в обігу та платоспроможного попиту повинна бути спрямована боротьба із інфляцією;
- монетаристське правило приросту грошей в обігу – 3-5 % на рік;
- важливо проводити жорстку грошово-кредитну політику у рамках ліквідації дефіциту державного бюджету;
- при інфляції витрат необхідно застосовувати ринково-конкурентні важелі боротьби.

Термін “економічна теорія пропозиції” був вперше використаний американським фахівцем щодо питань бюджетно-податкової політики Г. Стейном у 1976 р. Г. Стейн відмітив даним показником відродження інтересу до класичної економічної теорії, яка значну увагу приділяла пропозиції і факторам, які її визначають та, відповідно і до класичної теорії державних фінансів, що була розкритикована та забута у процесі кейнсіанської революції 30-х рр. [40].

Теорія економіки пропозиції головну причину інфляції передбачала у збільшенні податків.

Згідно теорії:

- відповідальність за зростання рівня інфляції несе держава, оскільки збільшує податки;
- головним заходом щодо антиінфляційного регулювання виступає стимулювання виробництва та необхідної пропозиції товарів;
- необхідність податкового стимулювання;

Близько 40 років тому, визначення структурної інфляції поступило у економічні дослідження і дискусії. Протягом цього часу значного поширення набули окремі напрями аналізу інфляції у рамках структурного феномену економіки. Із точки зору цієї теорії, - інфляція є фактором економіки, яка вибрала швидкий, прогресивний економічний розвиток [1].

Ідея щодо того, що довготривала тенденція інфляції опирається на структурні фактори належить П. Стрітену, У. Баумолю [6, с. 153].

Відповідно до теорії, інфляція залежала від чотирьох факторів:

- різниця виробництва у промисловому секторі та сфері послуг;
- однаковий рівень росту заробітної плати в обох секторах;
- відмінність цінової еластичності;
- заробітна плата і ціни дуже важко змінити в понижуючому напрямі.

Значного поширення в 70-х роках здобула теорія раціональних очікувань, - етап характерний стагфляції.

Загалом теорія базується на положеннях класичної теорії. Відповідно до теорії економічні суб'єкти, аналізуючи інформацію, здатні діяти раціонально, передбачаючи майбутні зміни в кон'юктурі.

Саморегулююча можливість економічних суб'єктів до правильних дій може бути реалізована у практиці лише і конкретно через ринковий механізм, по-іншому без державного втручання. Тому і де-факто аналогічній класичній теорії концепція раціональних очікувань походить з передумови, згідно якій, - всі ринки (як продуктів, ресурсів) є надзвичайно та високо конкурентними. Відповідно на даних ринках заробітна плата та ціни еластичні одномоментно як у напрямі зниження, так і у напрямі росту [56].

Згідно до теорії адаптивних очікувань спад сукупного попиту у порівнянні з потенційним рівнем знизить ціни, проте заробітна плата на даний момент не зменшиться, адже вона показує адаптивноочікувану інфляцію, що на крок вища від фактичної. Відповідно до цього в короткотерміновому періоді сукупна пропозиція під впливом падіння сукупного попиту та зниження цін зменшиться стосовно потенційного показника. Лише з плином часом, а саме коли заробітна

плата зменшиться прямо пропорційно падінню цін та викличе адекватне падіння середніх витрат, сукупна пропозиція знову ж таки збільшиться до даного потенційного рівня. Ото ж, теорія адаптивних очікувань знаходиться у межах та у контексті кейнсіанської теорії і виходить з необхідності виділяти сукупну пропозицію у короткотерміновому та довготерміновому періодах [56].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Результатами дослідження сутності, форм прояву та факторів інфляції в економіці країни є наступні позиції:

1. Під терміном “інфляція” варто розуміти підвищення загального рівня цін на ряд товарів та послуг з плином часу, спричинене перевантаженням обігової сфери грошовою масою понад необхідні потреби економіки.

2. Інфляція в економіці характеризується інфляційним процесом, що у свою чергу складається із двох етапів, - 1 етап, коли темпи зростання грошової маси перевищують відповідні темпи зростання цін та 2 етап, коли темпи росту цін випереджують темпи росту грошової маси в обігу.

3. Інфляцію та інфляційний процес варто розглядати з ряду класифікаційних ознак, а саме: причин виникнення (зовнішніми, - міжнародними кризами, від’ємним сальдом торгівельного балансу, зменшенням частки зовнішніх надходжень; внутрішніми, - монетарними та не грошовими), ступенем охоплення інфляційними процесами (локальна, світова), темпами знецінення грошей (повзуча, помірна, галопуюча, гіперінфляція, супергіперінфляція), можливістю впливу (контрольована, неконтрольована), інтенсивністю втручання (відкрита, прихована, підкріплена, невідкрита), відповідним очікуванням щодо змін у темпах та тенденціях (очікувана, неочікувана), формами прояву (цінова, заощаджень, девальвація), залежно від росту цін (збалансована, незбалансована), сутнісними причинами виникнення (попиту, пропозиції).

4. Визначальними факторами, що формують інфляцію попиту виступають: надмірна емісійна діяльність з боку центрального банку, експансивна кредитна політика банків у рамках розширення кредитних операцій, кредитного портфелю, великомасштабні інвестиції, милітаризація економіки та інфляційні очікування росту попиту, збільшення швидкоплинності обігу грошей.

5. Інфляція пропозиції, у свою чергу, характеризується: циклічними та структурними змінами у виробництві, інфляційною спіраллю, ростом загального

рівня витрат та цін на послуги, високими непрямими податками, що згубно діють на економіку.

6. Основними науковими концепціями інфляції є економічні та неекономічні. До економічних віднесемо – кількісну теорію, кейнсіанську, монетаристську, структурну, адаптивну, раціональну та економіки пропозиції. До неекономічних відповідно – природні та політичні концепції.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ІНФЛЯЦІЇ

2.1. Аналіз інфляційних процесів в Україні

Розглядаючи питання інфляційних процесів в Україні варто виділити певні етапи їх розвитку та проаналізувати специфічні особливості притаманні відповідним періодам.

Зауважимо, що економіка України, що перебувала у складі СРСР, була глибоко інфляційною. В умовах державного монополізму та повною відсутністю конкуренції, диспропорційними особливостями тогочасної економіки, - інфляції були характерні специфічні риси.

Мова ведеться про спотворену структуру виробництва, дуже високу питому частину важкої промисловості та надзвичайно високу роль військово-промислового комплексу, значну зношеність виробничих фондів і неефективне використання капітальних витрат, диспропорційність господарських зв'язків [51, с. 143].

Також, варто зауважити, інфляційних “спадок” що сягав 115 млрд. крб. вкладів у банках, при цьому, переважна більшість даних вкладів була викликана дефіцитом товарів. Крім того, потрібно враховувати і надлишкову емісію понад товарну масу.

За допомогою емісійних заходів, розпочинаючи із середини 1970-х років, керівництво тогочасного СРСР створювало певне уявлення щодо “невпинного” росту показника життєвого рівня населення. Проте по правді уже на початку 1980-х рр. практично кожен 5-й карбованець, а 1985-90 рр. – і кожен 2-й не мав у собі товарного покриття [23, с. 249].

Для кращого висвітлення питання, системні особливості інфляційних процесів в Україні варто розглядати за такими основними напрямками:

1. Співвідношенням темпів росту пенсій, соціальних виплат та зарплат щодо темпів зростання ВВП.

2. Відповідності політики росту доходів населення із пропозицією наявних споживчих послуг і товарів.

3. Наявності ефективних механізмів попередження виникнення шоккових ситуацій.

4. Бюджетною політикою країни.

5. Розгляду комунікативних відносин із громадськістю щодо інфляційних очікувань.

6. Впливу монетарної складової на інфляційні процеси та їх поширення.

7. Стану фінансового ринку країни.

Розглянемо основні історичні причини та характеристики інфляційних процесів в Україні від 1985 по 2013 рр. Розподілимо та виділимо відповідні етапи. Розвиток інфляційних процесів зобразимо таблично (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Темпи росту цін та грошової маси у 1991-2005 рр.

Рік	Темпи зростання цін, %	Темпи росту маси грошей, %
1991	390	240
1992	2100	1100
1993	10256	1930
1994	501	700
1995	282	213
1996	140	135
2001	106	142
2002	99	141
2003	108	146
2004	112	132
2005	110	154

Джерело: Статистичний бюлетень НБУ. – 2009. - № 2.

I етап, від 1985 по 1991 рр.

Характерними особливостями для даного етапу були:

1. Повзуча інфляція, - темп інфляції до 1991 року становив 10%.
2. Наявна інфляція попиту у прихованому виді.

Основними причинами, що вплинули на інфляційний розвиток були:

- повний державний монополізм;
- відсутність конкуренції;
- грошово-товарна розбалансованість економічної сфери;
- диспропорційні особливості економіки;
- надмірна емісія;
- інфляційний “спадок”.

II етап, від 1992 по 1994 рр.

Характерні особливості:

1. Гіперінфляція, - 1993 рік – 10256 %.
2. Інфляція попиту у відкритому виді та частково у закритому.

Індекси інфляції, що були виражені індексом споживчих цін, протягом періоду 1992-1994 років розглянемо для повнішого аналізу, - графічно (рис 2.1, 2.2, 2.3).

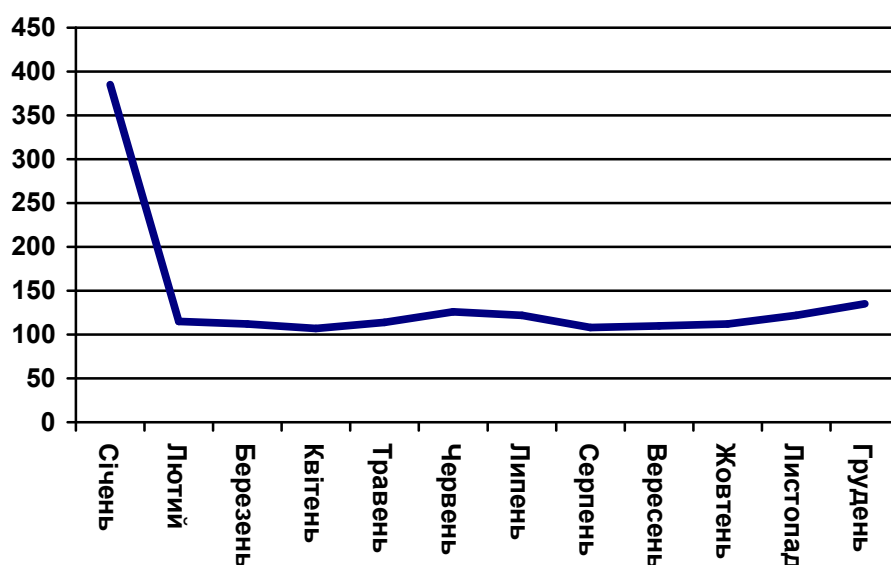

Рис. 2.1. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 1992 року, % [д]

Інфляційні процеси етапу спричиненні:

- кредитна емісія у критично великих обсягах;
- розладнання системи податкових надходжень;
- подорожчання ціни кредиту;
- доларизація економіки;
- експорт капіталу з України;
- ріст держборгу;
- емісійне покриття бюджету;
- надмірне пряме кредитування уряду НБУ;
- фіскальні особливості податкової політики;
- ріст цін передусім на енергоносії.

Ситуація навколо цього періоду характеризувалась надзвичайно великими обсягами кредитних емісій, що здійснювались згідно із розпорядженнями та рішеннями уряду, Президента і Верховної Ради, які були поясненні їх гострою економічною та відповідно соціальною потребою. У 1992 році кредитна емісія досягнула 1 трлн. крб. (500% обсягу маси грошей в обігу на початку періоду, року) і була спрямована на реалізацію заборгованості суб'єктів господарської діяльності, підтримку та поповнення їх облікових коштів, а також на видачу дотацій державними підприємствами, у свою чергу, - уже у 1993 році рівень кредитної емісії знову збільшився у 30 разів та становив приблизно 30 млрд. крб. [30].

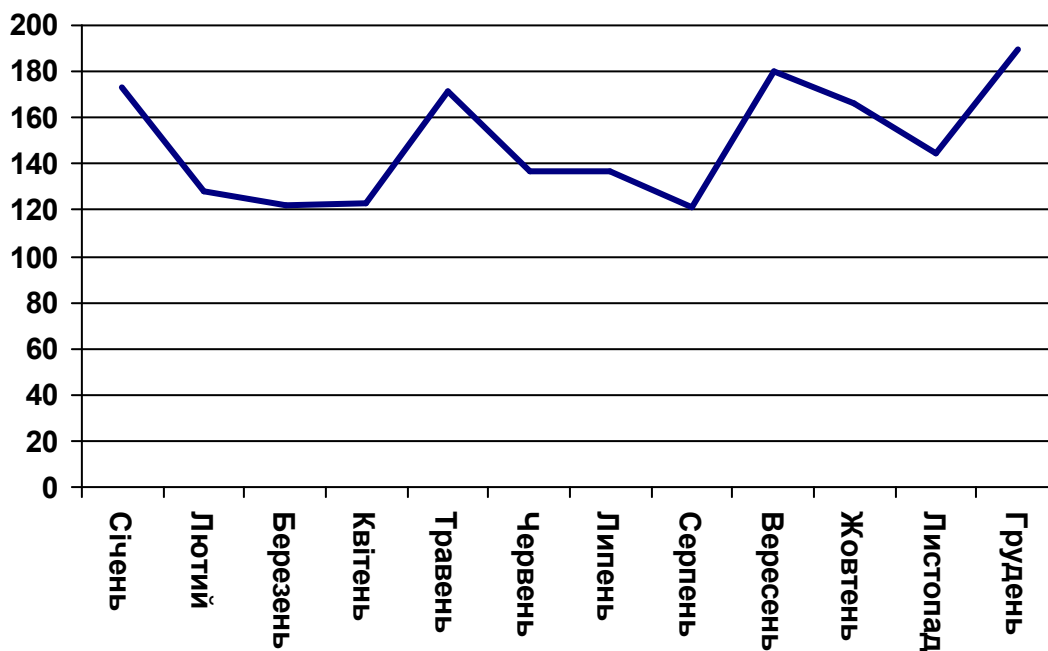

Рис. 2.2. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 1993 року, %

Зокрема, на 1 січня 1994 року у загальному обсязі випуску платіжних засобів 84,9 % становила основа покредитного фінансування держбюджету, або у числовому виразі 141,5 трлн. крб. [51, с. 234].

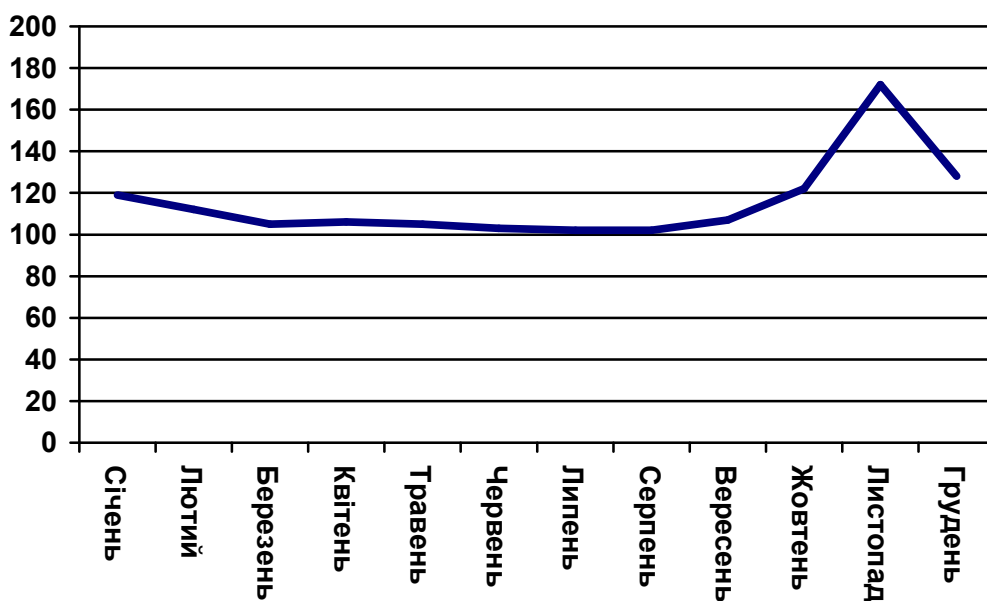

Рис. 2.3. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 1994 року, %

До негативних факторів, що вплинули на розвиток інфляційних процесів, варто віднести і вивезення капіталу із України. Так, станом на період 1993-1994 рр. тільки беручи до уваги бартерний капітал, - в Україну не повернулось близько 3 млрд. дол., у 1995. цим самим же бартерним капіталом пішло ще біля 2 млрд. дол.. Загальне ж вилучення капіталу із секторів української економіки за період 1992-1994 рр., відповідно до експортних оцінок, становило від 9 до 24 млрд. дол. [23, с.155].

III етап, від 1995 по 1996 рр.

Притаманні особливості етапу:

1. Інфляція гіпер форм перейшла у галопуючу (рис 2.4).
2. Переважання інфляції витрат над інфляцією попиту.

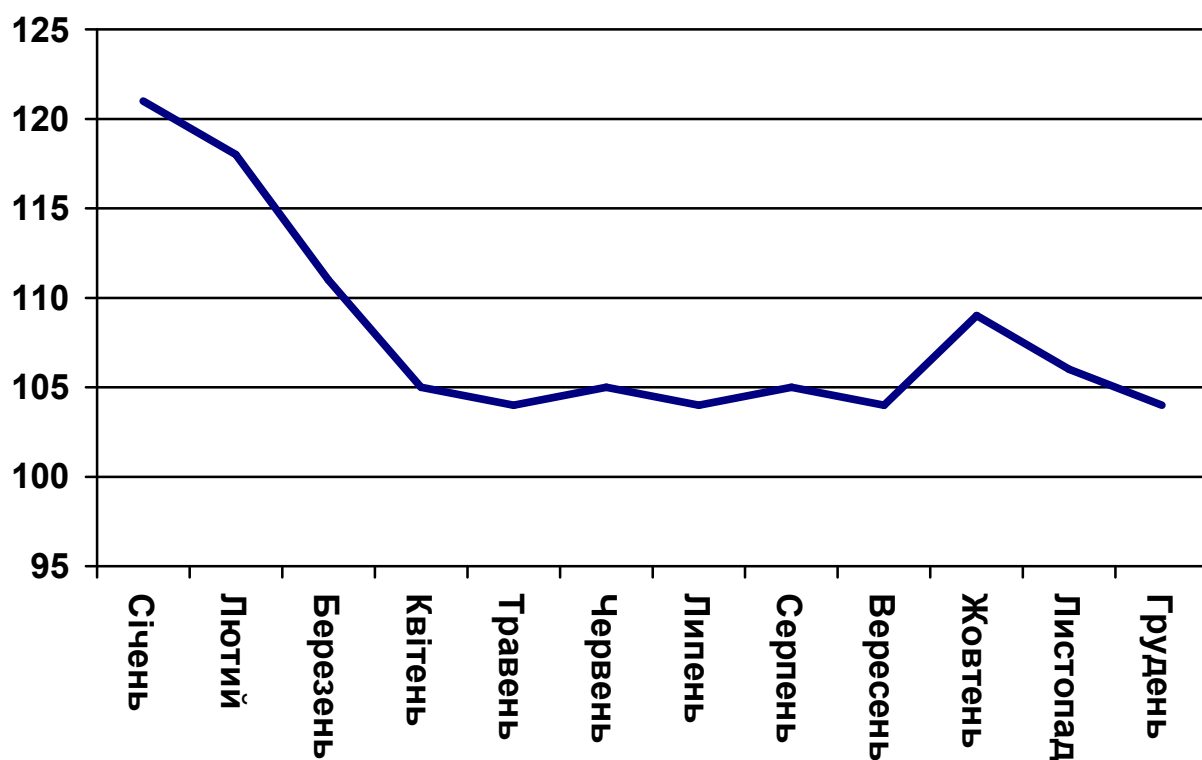

Рис. 2.4. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 1995 року, %

Відповідно до даного етапу, характерною особливістю виступав неконтрольований прихід доларової маси або по іншому доларизація економіки, що прямо пропорційно вплинуло на розвиток інфляційних процесів (рис 2.5).

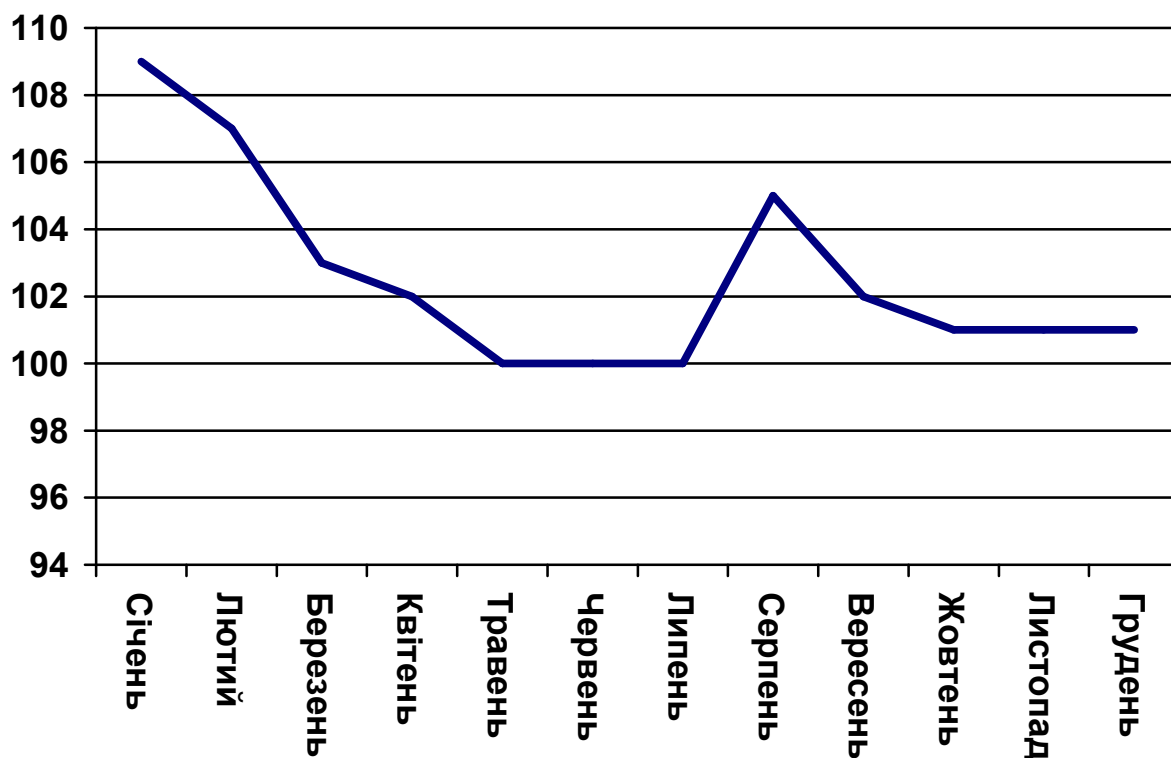

Рис. 2.5. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 1996 року, %

На даний час значну частку доходів населення витрачало на купівлю валюти, зокрема вільноконвертованої - це пояснювалось тим, що долар США, а саме його курс інфлював за рік у середньому та приблизно на 3 %, а грошова одиниця у 1992-1996 рр. ставала дешевшою щорічно у середньому на 2400%. За результатами даних фахівців, на руках у населення та підприємців на той момент перебувало біля 5 млрд. дол.. Зауважимо, що деякі незалежні експерти називали суму від 11 до 16 млрд. дол., що є об'єктивно важливим інфляційним фактором, адже оприлюднена сума становить величину, значно більшу за величину національної грошової маси в обігу та підриває стабільність, як позиції, так і стабільність грошової одиниці України [54].

IV етап, від 2001 по 2005 рр.

Особливості етапу:

1. Спостерігається перехід від галопуючих до повзучих форм інфляції (рис 2.6).
2. Певне економічне зростання у рамках нижчої інфляції.

Реальний приріст ВВП за 2000 рік становив 5,8 %, у 2001 р. – 9,1 %, у 2002 р. – 5,1 %, у 2003 р. – 9,5 %, у 2004 році – 11,16 % [69].

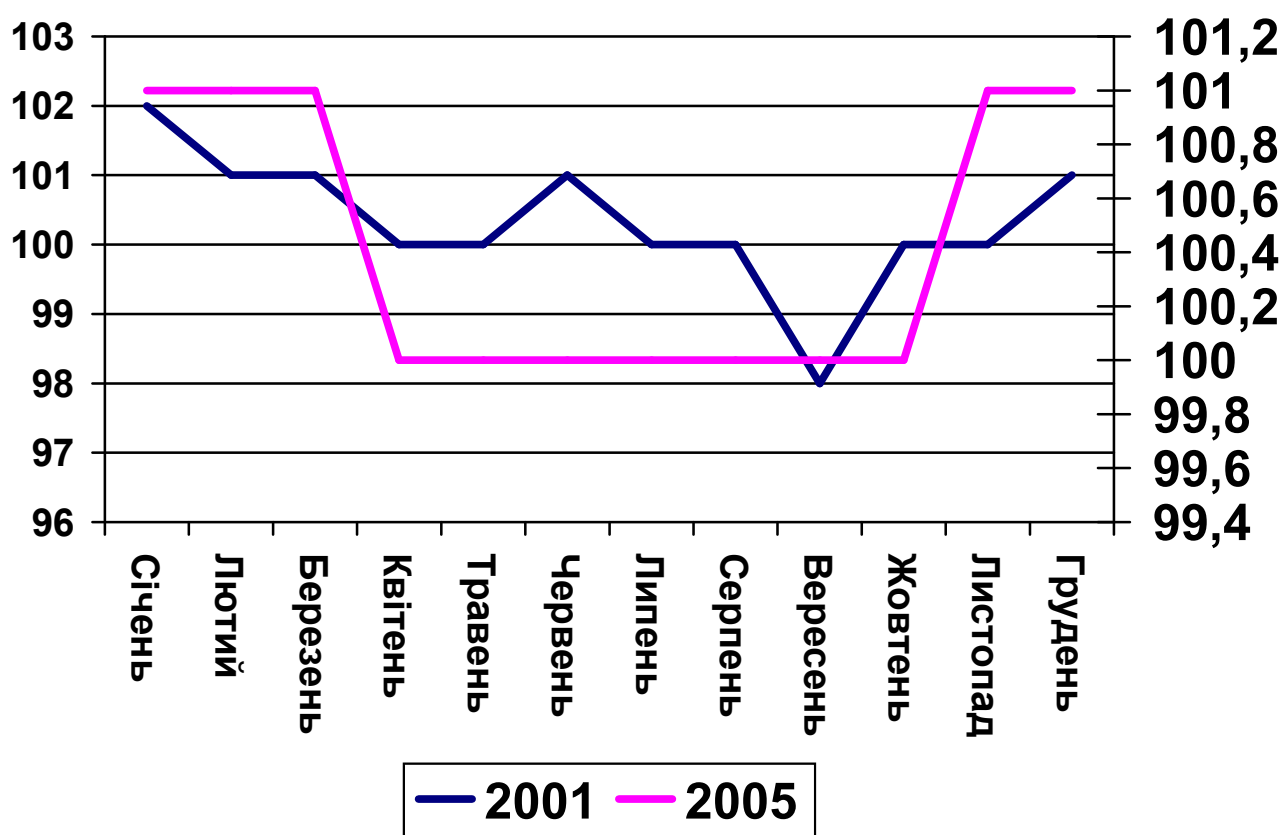

Рис. 2.6. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 2001 та 2005 років, %

Такий значний темп росту виробництва за умов недостатньо високого платоспроможного попиту населення був одним із головних факторів дефляційної економіки у 2002 році, при цьому індекс споживчих цін становив – 98,2 % [69].

Протягом 2003 року зростання інфляції не становило загрози економіці оскільки для країни, перехідного періоду, з високими темпами зростання це є типовим фактором.

V етап, від 2005 року до теперішнього часу.

Якщо брати до уваги 2006 рік, то споживчі ціни піднялись на рівень 11,6 %, у 2007 – на 16,5 %, лише в першому півріччі 2008 року – на 14,8 %. Індекс споживчих цін відповідно до грудневої бази 1997 року показував, що за 10 років споживчі ціни в Україні зросли у більше 4 разів [22] (рис 2.7).

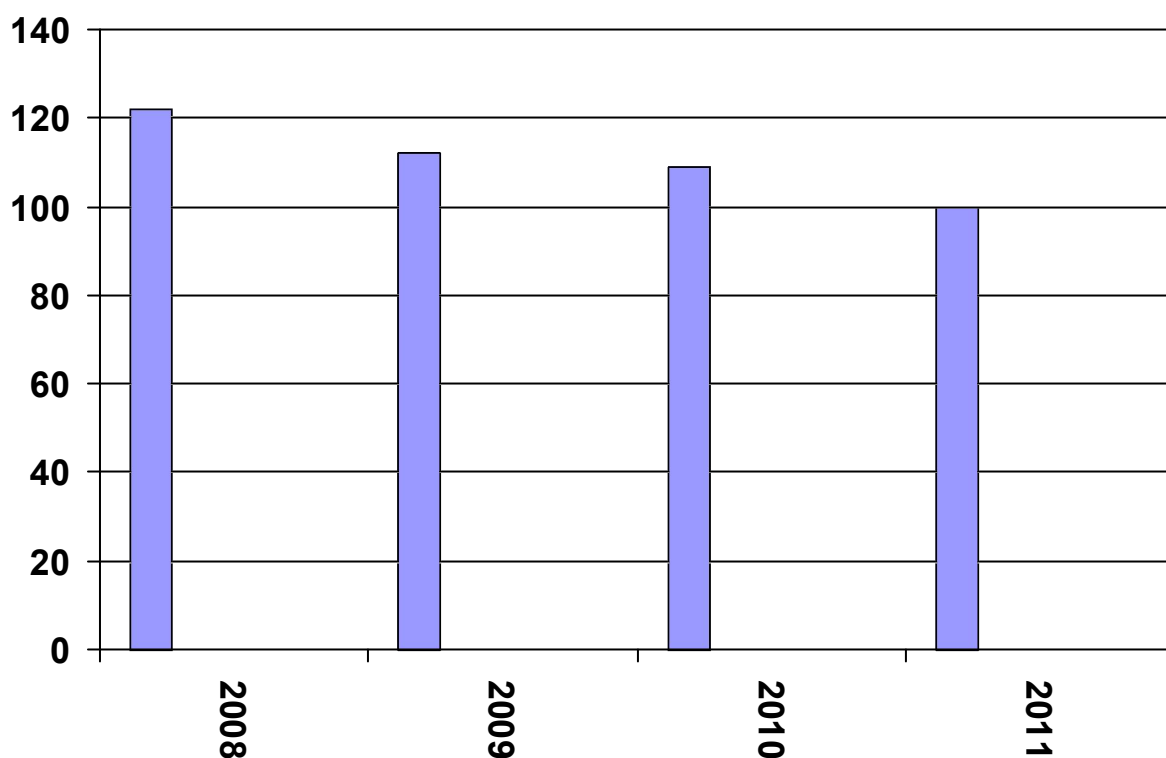

Рис. 2.7. Індекси споживчих цін у 2008-2011 рр., річні, %

У період із червня 2007 по червень 2008 року показник споживчих цін в ЄС підвищився у середньому на 3 %, тоді як у Україні – на 29,2 %. До цього періоду за темпами розвитку інфляційних процесів Україна випередила практично усі країни СНД [22].

Основними чинниками інфляції у 2007 році були:

1. Ріст соціальних стандартів та неефективне використання соціально напрямлених бюджетних коштів.

2. Зростання світових цін на сировину і продовольчі товари.

3. Стрімкий ріст кредитування, зокрема споживчого.

4. Відсутність необхідних реформ важливих секторів економіки країни.

5. Інфляційні очікування все ще на високому рівні.

6. Надмірні інтервенції в національній одиниці задля підтримання стабільного курсу.

7. Ріст заробітної плати у рамках росту виробничих витрат.

Загалом, аналізуючи інфляційні процеси 2007 року в Україні варто розглядати інфляцію у трьох основних напрямках, адже, все таки, головними факторами інфляції були: монетарна політика, податкова, соціальна та фактори зовнішнього впливу.

Монетарна політика.

Значні обсяги інтервенцій Національного банку України у 2007 році на валютному ринку призвели до зростання грошової бази та маси (рис 2.8).

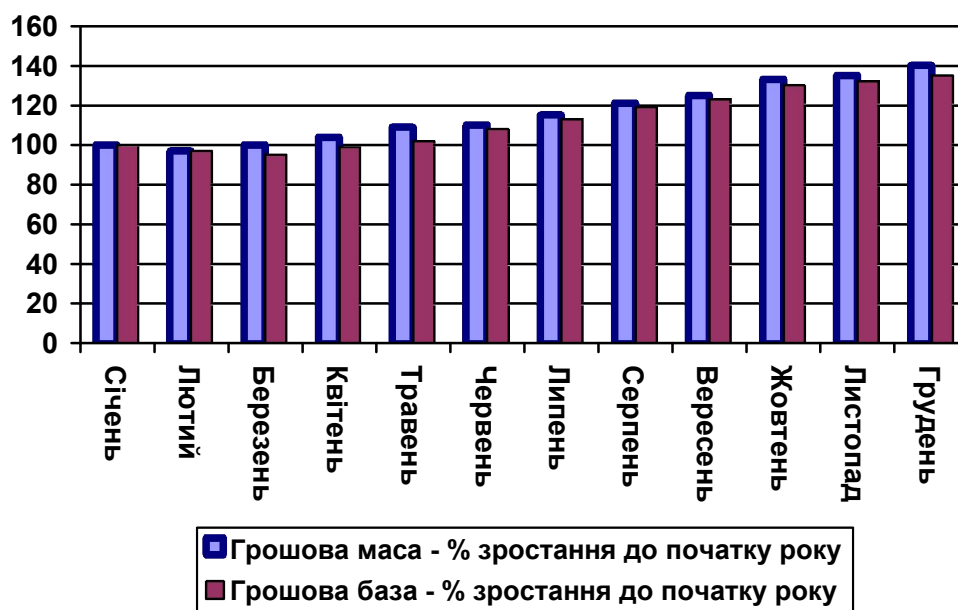

Рис. 2.8. Динаміка основних монетарних показників 2007 року

Тому, можна із впевненістю стверджувати, що інтервенції були основною причиною прискорення темпів зростання, як грошової маси (до 49,8 % у листопаді, що сильно перевищило орієнтир поставлений Національним банком України на 2007 рік: 29-32 %) так і грошової бази.

Зауважимо що протягом цього періоду попит на гроші у населення також зростав через зростання доходів проте він був недостатнім щоб повністю поглинути таку грошову масу повністю, що у свою чергу спричинило наростаючий інфляційний тиск.

Податкова і соціальна політика.

За низького рівня бюджетного дефіциту, що перебував у межах 0-4% ВВП, податкова політика видавалась зваженою. Проте, за умов стрімкого зростання номінального ВВП у 2007 році, номінальні видатки, у свою чергу, також зростали (рис 2.9).

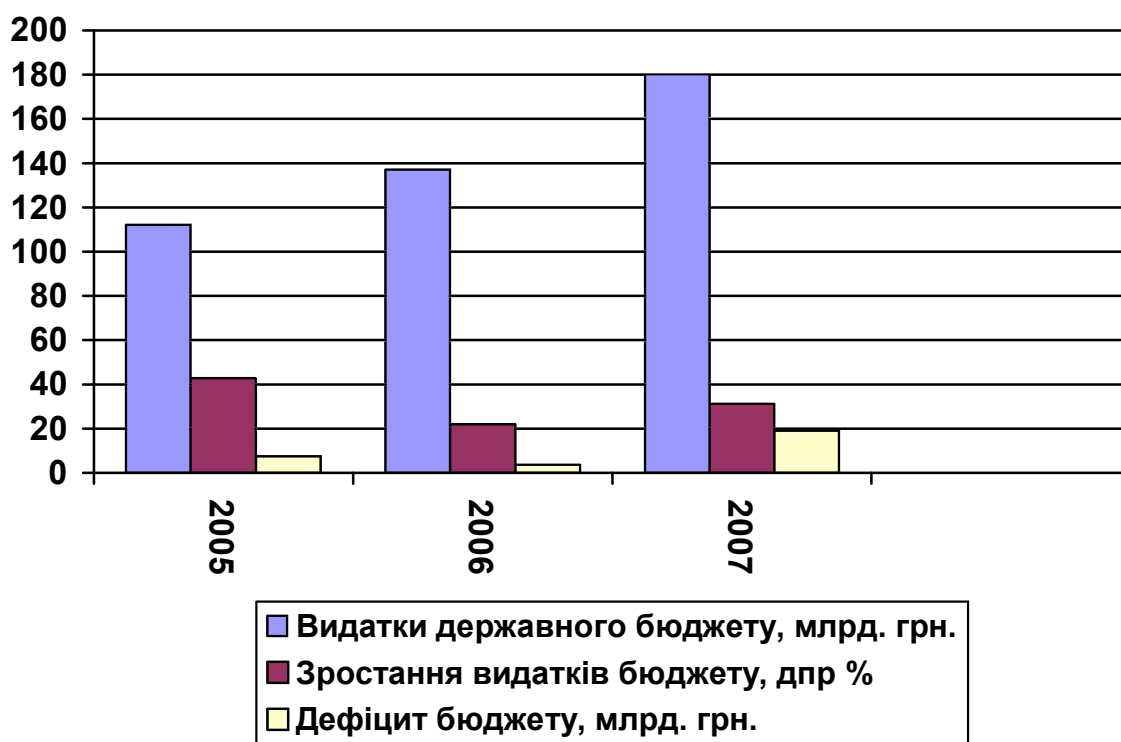

Рис. 2.9. Державний бюджет в 2005 - 2007 роках

Різке зростання номінальних видатків привело до стрімкого зростання номінальних та реальних пенсій та заробітних плат (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Мінімальні місячні і середні пенсії та заробітні плати періоду 2005-2007 років

Рік	2005	2006	2007
Мінімальна зарплата, грн.	300	365	430
Мінімальна зарплата, дпр, %	21	18	24
Середня зарплата, грн.	806	1041	1307
Середня зарплата, дпр, %	37	29	25
Мінімальна пенсія, грн.	322	359	404
Мінімальна пенсія, дпр, %	94	11	13
Середня пенсія, грн.	317	409	508
Середня пенсія, дпр, %	67	29	24

Джерело: Держкомстат, Закони про державний бюджет.

Очевидно, із економічної точки зору, такі збільшення зарплати та пенсій, що напрямлені для груп населення із низьким доходом, які споживають більшу частину свого доходу, - створюють інфляцію попиту [41].

Фактори зовнішнього попиту.

Оскільки економічна система України 2007 року була дуже відкритою, відповідні ціни на світовому ринку впливали і на внутрішні ціни. Так, зокрема, ріст цін на експортні товари спричинили і ріст показників інфляції, - Індексу споживчих цін, виробників та дефлятора ВВП.

Інфляційний тиск 2007 року в Україні, також, походив від шоків пропозиції, а саме внутрішніх та імпортованої інфляції (ціни на енергоносії).

У вересні 2008 року розпочалась економічна криза, що у свою чергу супроводжувалась не лише інфляційними процесами, а і явним падінням національного виробництва (до 24 %), рівня безробіття (до 3,4 % працездатного населення), ростом валового зовнішнього боргу (на період кінця 2008 р. – 102 млрд. дол. США – 55 % до ВВП), криза неплатежів ті банкрутство 11 найбільших банків України [42, с. 130].

Інфляційний тиск, цього ж 2008 року, з боку попиту залишається на надзвичайно високому рівні, свідченням цього є розрив ВВП, який почав формуватися ще із 2007 року.

У 2007-2008 роках все ще зберігся стримуючий характер бюджетної політики – темпи росту видатків Зведеного бюджету зменшились, проте, - існували певні ризики, що у стримуючому аспекті впливали як на споживчу так і відповідно базову інфляцію [70]:

1. Введено у дію із 2008 року III етапу Єдиної тарифної сітки, що потягло за собою підвищення базових видатків, а з другого боку, - сукупного попиту.

2. Відверто велике накопичення коштів уряду на рахунках і їх різке використання під кінець року.

3. Понадпланове перевищення обсягів бюджетних коштів на задані виплати компенсацій громадянам втрат, що були спричиненні знеціненням грошових заощаджень.

4. Здійснення Урядом видатків, які були спрямовані на підтримку реального і фінансового сектору шляхом посилення фінансової кризи і погіршення ситуації на зовнішніх ринках.

Так, аналізуючи період 2008-2009 років, - інфляційні процеси можна поділити на 3 підперіоди:

- січень-червень 2008 року, коли показник ІСЦ становив 114 %, - відповідно характерні високі темпи інфляції, що стало продовженням енергійного ефекту минулого 2007 року. Інфляція витрат розвивалась у зростаючих напрямках: відбулось скорочення сільськогосподарського виробництва та підвищення цін на їхню продукцію, зросли ціни на нафту та газ. Інфляція попиту, у свою чергу,

також зростала, як наслідок проведених соціальних гарантій а також росту кредитування;

- червень-вересень 2009 року, - інфляція уповільнилась (місячні темпи ІСЦ 100 %), а у липні цього ж року – було зафіксовано дефляцію. Ревальвація національної валюти вплинула на такий розвиток процесів;

- жовтень-грудень 2009 року, динаміки цін на харчові продукти залишалась на невисокому рівні, проте підвищились ціни на непродовольчі товари за рахунок курсових особливостей.

Таким чином, надзвичайно високі показники інфляції в Україні набули тенденційного характеру: інфляційний тренд на висоті, а інфляційні очікування – зростали.

Серед інших факторів, що спричиняли інфляційні процеси варто також віднести ряд, зокрема: найсуттєвішими є політична і економічна нестабільність, - що за умов фінансової кризи посилили вплив обмінного курсу на інфляційні тенденції, погіршилась відповідна ситуація також у фінансовому секторі, як першочерговий прояв впливу світової фінансової кризи на економіку та економічну стабільність України, та пов'язані із цим очікування нестабільності курсу самої національної валюти, що також і прямо пропорційно підвищили оцінку впливу даного курсу на інфляційні процеси та інфляцію [70].

Зауважимо, що одним із важливих чинників інфляційного процесу у 2010 році було також і стрімке підвищення споживчого кредитування. Зниження ставки щодо рефінансування НБУ з 8,4 % до 7, 74 % у 2010 році надало можливість банкам активніше збільшувати обсяги надання кредитів, що у свою чергу вплинуло на підвищення показника грошової маси у країні. Так, лише протягом 2008 року грошова маса зросла на 198,4 млрд. грн. та становила 514,6 млрд. грн., а в 2010 році – 575 млрд. грн. [16, 48].

У листопаді 2010 року, згідно даних НБУ, базовий індекс споживчих цін, або по-іншому, широка базова інфляція, становив 100,7 %. Значення даного показника було зумовлене ростом цін на першочергові продукти харчування. У свою чергу БІСЦ зріс із листопадових 7,8 % до грудневих 7,9 %.

Якщо брати до уваги показник вузької базової інфляції то він становив 100,4 %, а у річному обчисленні – 2,4 %. Показник ІЦВ був на рівні – 118,9 %.

На початку 2011 року переважаючий вплив на динаміку цін в економіці країни мали чинники пропозиції, проте у другому півріччі – чинники попиту.

Характерною рисою економічного розвитку України у період 2011 року стало суттєве гальмування інфляційних процесів, - уже після бурхливого інфляційного сплеску, що спостерігався у першому кварталі, коли рівень цін зріс на 3,2 %, а відповідний індекс споживчих цін показував у другому кварталі – 2,3 %, уже у третьому кварталі – знизився до 1,4 %. Зауважимо, що за 12 місяців 2011 року ціни пішли у верх лише на 4,3 %, що відповідало плановим та заданим показникам меморандуму із МВФ, згідно до якого значення базової інфляції на кінець періоду не повинно бути вищим 7,8 % [67].

Таке уповільнення темпів росту цін характеризувалось рядом зовнішніх та внутрішніх чинників, зокрема:

1. Низьким споживчим попитом.
2. Високою активністю на валютному ринку, у рамках перевищення купівлі населенням валюти над її продажем.
3. Високим рівнем безробіття, що у свою чергу гальмувало зростання заробітної плати.
4. Стабільним обмінним курсом валюти.
5. Зупиненням темпів приросту показника ІЦВ, на фоні врожаю в країні 2011 року.
6. Зв'язуванням грошової маси, як результат дій НБУ.

Показник інфляції, ІСЦ 2012 року, показував стабільний результат у рамках 100,1 %, а у деяких місяцях мав від'ємний характер (рис 2.10).

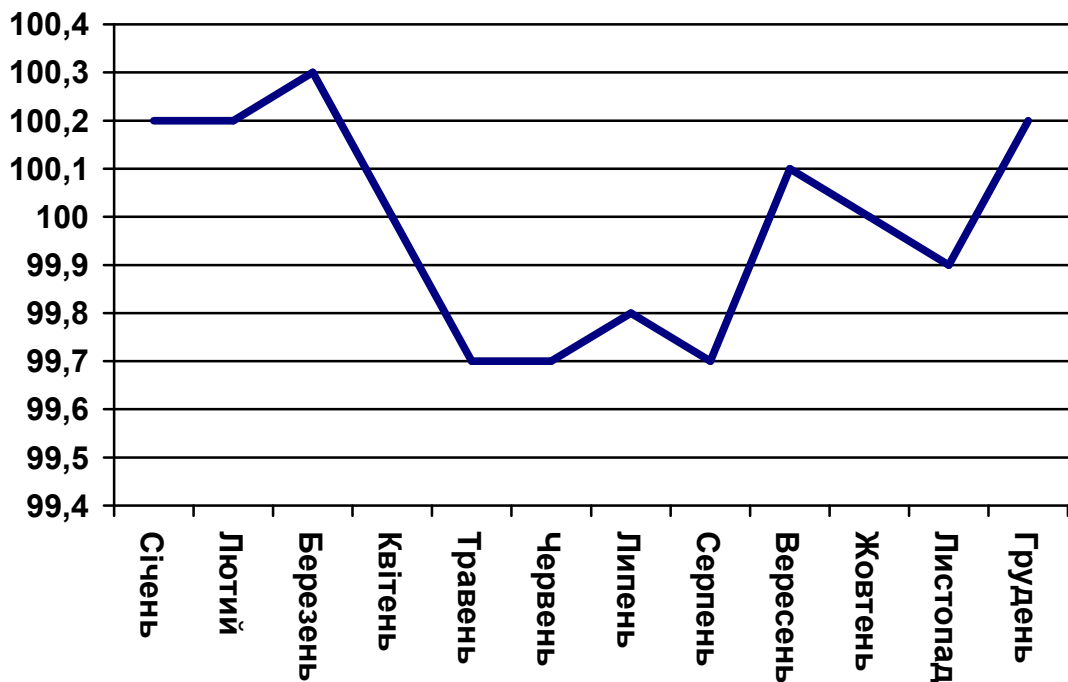

Рис. 2.10. Показник Індексу споживчих цін по місяцях 2012 року, %

Базова та споживча інфляція у 2012 році продовжили тенденцію зниження відповідно до 5,2% та 1,8% (0,2% і 0,4% за березень). Це сталося, як результат, та завдяки відверто стриманій монетарній політиці у попередні періоди, а також і високому врожаю сільськогосподарської продукції та дії інших вторинних ефектів від зниження цін на сирі продукти у 2011 році. Також, значний вплив на зниження темпів інфляції мали і кроки щодо стримування тарифів на послуги, котрі регулюються адміністративно [64, с. 9].

2.2. Оцінка соціально-економічних наслідків інфляції

Інфляція, як системне утворення, а саме високого типу, є негативною для країни.

Проте у чому ж таки проявляється небезпека для економіки?

1. Погіршуються інфляційні очікування.
2. Відбувається зниження ефективності розміщення ресурсів.
3. Спотворюються цінові показники.
4. Цінова конкурентоспроможність втрачається як така.

5. Зростає політична нестабільність та соціальна і економічна відповідно.
6. Відбувається переміщення ресурсів із виробничої сфери у фінансову, як необхідності захисту від майбутніх сплесків інфляції.

Інфляція, як і інфляційні процеси, призводить до негативних наслідків загалом, проте найбільш відчутними вони є у соціальній та економічній сфері.

У соціальній сфері інфляція створює та показує передумови до відповідного перерозподілу доходів між підприємцями і найманими працівниками на користь перших. Ріст цін на послуги та товари, як прямий прояв інфляції, призводить до росту прибутків господарського бізнесу проте зменшує реальні доходи, які отримують працівники та службовці та інші верстви населення, що у свою чергу вимушені купляти товари за високими та зростаючими цінами, і зокрема, при цьому, підприємці не тільки реалізують, проте і купують товари, а робітники не тільки купують, а і продають такий товар як – робоча сила [18, с. 102].

У економічній сфері відчутний вплив інфляції на сферу торгівлі, виробництва, державних фінансів, грошово-кредитної системи загалом, платіжного балансу.

В умовах гіперінфляції широкого поширення набуває натуралізація обміну, - власники товарів проводиться обмін на певних бартерних умовах, які прискорюють інфляцію [18, с. 104].

При випередженні темпів знецінення грошей над темпами емісії – порушується баланс у фінансовій системі.

Негативний наслідок інфляції також відображається у зовнішньоекономічних відносинах, - найбільше через падіння курсу національної грошової одиниці, що, і відповідно, у результаті призводить купівельну силу валюти на внутрішньому ринку у певну невідповідність до даного курсу національної грошової одиниці [18, с. 104].

У рамках досліджуваних нами етапів розвитку інфляційних процесів в Україні оцінимо відповідні соціально-економічні наслідки.

Наслідки I етапу розвитку інфляційних процесів в Україні:

1. Товарний дефіцит, у формі відриву платоспроможного попиту від товарної маси.

2. Понадмірні дотації на ряд груп товарів.

3. Зниження соціально-економічних стимулів виробництва.

4. Розвиток спекулятивних операцій у торгівельній сфері та ріст цін на ринку.

5. Зниження курсу національної валюти.

6. Поширення на ринку низькоякісної продукції.

Характерними наслідками II періоду, 1992-1994 року, були:

1. Значне зниження показника податкової бази, тобто доходів, що підлягають оподаткуванню.

2. Криміналізація економічної сфери, розвиток та поширення тіньової сфери.

3. Зниження виробничих показників та ефективності виробництва як такого.

4. Криза неплатежів, ріст взаємозаборгованості підприємств.

5. Зростання цін на енергоскладові на вітчизняному ринку.

6. Збільшення зовнішньої заборгованості.

7. Подальше знецінення національної одиниці та зниження рівня населення.

Інфляція негативно впливає не лише на поточні доходи домогосподарств, а і на їх заощадження. Аналіз динаміки щодо використання таких доходів показує, що у період значного інфляційного процесу заощадження населення знижувались, - це є проявом недовіри населення до вітчизняної банківської системи, чії вклади у ощадних банках України в період гіперінфляції цих процесів 1992-1993 рр. знецінились близько у 611 разів [53, с. 53].

Якщо у 1991 році населення використовувало у якості заощаджень 24,7 %, а у 1992 році – 25,4 свого доходу, то, відповідно, під впливом гіперінфляції 1993 року – даний процес призупинився і уже у 1994 році – заощаджувалось тільки 15,3 % із загального прибутку [50, с. 51].

Розвитку інфляційних процесів 1995-1996 років були притаманні наступні негативні наслідки:

1. Криза заборгованості виплат із бюджету.
2. Платіжні дисбаланси.
3. Бартеризація економічних відносин.
4. Ріст безробіття.

Важливим негативним соціальним наслідком інфляційних процесів у перехідний період також став поглиблений розвиток диференціації доходів соціальних груп населення та підвищення економічної нерівності, - так уже та станом на 1996 рік в Україні коефіцієнт Джині становив – 0,47, тобто фактично був набагато вищим ніж за часи СРСР [76, с. 27].

Зазначимо, що на макрорівні інфляція проявляється у ролі своєрідного неформального надходження до держбюджету, податку, та добавляється до основних державних фіскальних вилучень. Світовий досвід показує, що граничні податкові показники ставки понад 35% фактично припиняють ріст та розвиток виробництва. В Україні, до рівня 39%, - інфляція була досягнута уже у 1996 році, а гранична податкова ставка - 79%, при цьому сумарний інфляційно-податковий тиск на виробничі потужності легко переважав 100 % показник [33, с. 292].

Протягом IV періоду спостерігається певне економічне зростання, проте все ще із негативними моменти інфляції.

Соціально-економічними наслідками V етапу були [72]:

1. Значний спад вітчизняного виробництва починаючи із листопада 2008 року, який досягнув третини виробництва у промисловості, що є свідченням про початок глибокої кризи, яку можна легко порівняти із кризою 90-х років.
2. Значний ріст рівня безробіття у країні: так, його показник станом на 1 січня 2009 року становив близько 3 % (приріст) від загальної кількості працездатного населення.
3. Падіння реальних доходів населення, що прямо пропорційно знижує відповідний рівень життя малозабезпечених верств.
4. Зменшення інвестиційного приросту основний капітал, що і є, також, однією із основних причин спаду економіки.

5. Галопуючі особливості девальвації гривні, що досягла на той момент 77 %.
6. Значний перерозподіл власності та капіталів, складні процеси злиття та часто і поглинання слабших виробників сильнішими.
7. Падіння виробництва у сільськогосподарському господарстві, що сприяє значному росту цін на відповідні продукти харчування.
8. Світова фінансова криза, у свою чергу, зруйнувала довіру населення до банків та швидко знищила фондовий ринок України.
9. Перевищення понадпланових показників дефіциту державного бюджету, як наслідок значних втрат доходів бюджету, що можна профінансувати лише за рахунок додаткової емісії гривні, що у свою чергу, призведе до подальшого розвитку інфляції та інфляційних процесів.

Відповідно проаналізувавши наслідки інфляції та інфляційних процесів в Україні варто зауважити та узагальнити негативні моменти, що вона спричиняла протягом усіх етапів:

1. Переповнення каналів обігу грошей понад реальні потреби призводить до падіння їх купівельної сили та знецінення.
2. Таке переповнення та знецінення супроводжується ростом цін на товари масового вжитку, що є негативним аспектом в загальному.
3. Відбувається, як результат, нерівномірне зниження доходів населення, а зокрема це стосується найбільше тих, які отримують фіксований дохід.
4. Відбувається підриг грошово-кредитної та податкової системи.
5. Посилюється та розвивається тіньова економіка, злочинність, спекулятивні операції.
6. Грошові заощадження населення стрімко знецінюються.
7. Дезорганізуються господарські зв'язки.
8. Зупиняється інноваційний розвитку, певна стандартизація.
9. Ситуація в країні перетворюється на соціально-напружену.

10. Курси іноземних валют по відношенню до національної грошової одиниці йдуть вгору, що у свою чергу, послаблює позиції, як валюти, так і країни, на міжнародних ринках.

11. Породжується інвестиційна криза, згідно з якою приплив капіталу в країну припиняється.

2.3. Антиінфляційна політика в Україні

Аналізуючи розвиток антиінфляційної політики, що здійснювалась в Україні, а також певні критерії розмежування – варто виділити ряд основних етапів:

1) 1991-1994 рр.

Даний етап можна охарактеризувати як початковий етап будівництва системи антиінфляційної політики в Україні, оскільки на той час антиінфляційні заходи були лише у рамках експансивної фіскальної політики країни та практики фінансування дефіциту бюджету.

У 1993 році НБУ була організована спроба щодо розробки основних напрямків грошової та кредитної політики із механізмами та цілями їх реалізацій та подолання гіперінфляції. Проте подолати гіперінфляцію не вдалося.

Відповідна ситуація виникла як наслідок адміністративних кроків та втручань в діяльність Національного банку України щодо здійснення ним емісії, зокрема безготівкової, відсутності на той момент ефективних нормативних інструментів і механізмів регулювання грошово-кредитної сфери [25, с. 15].

Уже починаючи із кінця 1994 року Україна активно співпрацює з МВФ. І уже у жовтні цього ж року була законодавчо розігнута і прийнята Програма економічних реформ, що передбачала, відповідно, зменшення бюджетних видатків та скорочення бюджетного дефіциту, лібералізацію цін із метою зменшення бюджетних дотацій та у перспективі запровадження чіткого і фіксованого курсу національної грошової одиниці, - гривні. Отож було прийнято реалізацію в Україні “триетапної стратегії” Дж. Сакса [75].

2) 1995-1999 рр.

Основними завданнями, що відповідали періоду були, насамперед, - обмеження видаткової та одночасне збільшення дохідної частини бюджету країни. Заходи що впроваджувались протягом періоду – обмеження дотацій та ряду пільгових кредитів підприємствам, затримка зарплати працівникам бюджетної частини. Запровадження таких заходів вплинуло на зупинку заводів, які, власне, не змогли адаптуватись до умов, а другі заходи вплинули на соціальну напруженість загалом. Проте лише такою високою ціною вдалося рівень дефіциту держбюджету до 6,4 % ВВП, а саму гіперінфляцію зупинити.

Проте такі досягнення були не тривалими, адже у липні цього ж року дефіцит бюджету різко підвищився, що у свою чергу обернулось різким ростом цін. Таким чином, можна стверджувати, що фінансова стабільність, що намітилась, носила нетривалий та нестійкий характер і проблема ліквідації державного бюджету не була вирішена [21].

Поповнення держбюджету планувалось в більшості випадків за рахунок певних неподаткових надходжень, проте таке завдання виявилось нездійсненим як наслідок відсутності реальних джерел відповідних доходів. Так, якщо брати до аги цінні папери, то рахунок ринку цінних паперів в 1995 році покрито 7,4 % з прогнозованих 32 %, а реальний вклад від приватизації в поповнення державного бюджету та зменшення інфляції та інфляційного рівня виявилося також практично ілюзорним, - із намічених коштів для поповнення державного бюджету у 1995 році 74 трлн. крб. від приватизації державного майна було одержано лише 8 трлн. крб. [49, с. 200].

Монетарна політика даного періоду передбачала підвищення облікової ставки та відповідно зменшення грошової маси в обігу та зниження кредитного тиску.

Практична реалізація заходів щодо зменшення приросту обсягу грошей у обігу - надала можливість уповільнити темпи росту грошової маси в обігу: якщо в 1994 році - грошова маса збільшилась у близько 7 разів, то відповідно уже у 1995 році - у 2 рази, а 1996 році - 1,1 рази. Як результат було досягнуто певних

позитивних зрушень і у динаміці інфляції, темпи останньої набули чіткої і стійкої тенденції до падіння як протягом 1995 року (180 %), так і протягом 1996 року (38%) [31, с. 11].

Економічна політика країни 1995-1996 років характеризується запровадженням третього етапу грошової реформи та введенням у обіг гривні як національної одиниці, що у свою чергу дало певні позитивні моменти, зокрема:

1. Істотно уповільнилась тогочасна інфляція.
2. Відбулось стабілізація грошової маси – стабілізувався курс гривні.
3. Уповільнились темпи падіння промислового виробництва та структури ВВП.
4. Зросли заощадження та відповідно доходи населення.
5. Позитивні моменти супроводжувались і у зовнішньоторгівельній діяльності.

Значне падіння темпів інфляції почалось із лютого 1996 року та набрало стабільного характеру уже у червні і липні, - індекс споживчих цін становив тільки 100,2 %, а у серпні – 104, 6 % до попереднього місяця. Деякий ріст інфляції у серпні можна пояснити як наслідок наступної лібералізації цін на ряд платних послуг [77].

Зауважимо що грошова реформа носила неконфіскаційний характер та була був зумовлений рядом факторів, зокрема [77]:

- необхідності забезпечення повної довіри населення до нової національної грошової одиниці, а відповідно, і довіри до політики Уряду і його економічних реформ;

- запобігання подальшій появі спекулятивним операціям у процесі обміну карбованців на гривневу валюту;

- утримання стабільного грошового та споживчого ринку, а також валютного, запобігання інфляційному процесі та можливого вибуху і порушенню стабільності валютного курсу у країні;

- забезпечення сприятливого та стійкого соціального клімату, зниження соціального та психологічного напруження у суспільстві у зв'язку із проведенням такої грошової реформи.

Девальвація гривні, що була спричинена фінансовою кризою 1998 року, змусила відмовитись від політики “дорогих грошей”. Ріст грошової маси перевищив темпи інфляції у 1999 році. Грошова маса зростає за рік на 44 % при інфляції 19,2 %, - це, у свою чергу, надало можливість дещо пом'якшити дефіцит ліквідних ресурсів, від прояву яких потерпали підприємства, підвищити номінальні доходи населення, що відповідно і підвищило споживчий попит [35, с. 118].

3) 2000-2006 рр.

Характерною особливістю етапу є м'яка та виважена фіскальна та монетарна політика. Рівень інфляції, у свою чергу, йшов у напрямку спаду, а цінові особливості – стабілізувались.

У 2001 році індекс споживчих цін становив 5 %, у 2002 році - 0,5 %, у 2003 році - 7 %, у 2004 - 13 %, 2005 - 11 %, а грошова маса у період із 2001 по 2005 роки збільшилась приблизно у 5,12 раз, ціни виросли у 1,3 рази, рівень монетизації зростає надзвичайно високими темпами (в 2,2 рази від 0,18 до 0,43), що на пряму забезпечило монетизацію розрахунків, а інфляція та інфляційні процеси набули помірного проте нестійкого характеру [29, с. 134].

Даний етап супроводжувався зростанням виробництва.

Також варто відмітити політику НБУ щодо облікової ставки, так у 2000 році вона склала 40 %, у 2002 р. – 8 %, 2003 рік – даний показник на рівні 7 %. Проте незважаючи на таку політику центрального банку, комерційні банки у свою чергу не поспішали знижувати вартість кредитів.

Наступним кроком у розгляді питання зосередимо на періоді від 2006 по сьогоднішній день.

Починаючи із 2007 року, у зв'язку з ростом цін, яке спостерігалось ще із початку 2006 року, з другої половини 2007 року Національний банк України проводить у певних аспектах більш жорстку монетарну політику, - зміни, що

відбулись у монетарній політиці із метою зменшення інфляції і досягнення фінансової стабільності, зауважимо, практично не торкнулись фіскальної сфери [75].

У кінці 2008 – на початку 2009 року перед органами монетарного регулювання можна сказати що у перше із часів незалежності одночасно постало декілька проблем які потребували негайного вирішення, а саме [20]:

- різке падіння ліквідності банківської системи, що відображалось через вплив депозитів;
- девальваційний тиск на національну валюту;
- посилення та розвиток інфляційних та девальваційних очікувань на фоні тогочасної високої інфляції і економічного спаду.

Варто зауважити, що забезпечення стабільності цін в умовах вітчизняної економіки є завданням не окремо Національного банку, проте і уряду. Наявність у структурі споживчого кошика великої частки товарів і послуг, регулювання цін яких відбувається адміністративно, а також значна чисельність структурних диспропорцій у економіці, що суттєво впливають на ріст цін, потребують власне спільних зусиль Національного банку України і Кабінету Міністрів для забезпечення відповідного контролю над інфляцією [64, с. 8].

Тому для ефективного вирішення даних проблем, система антиінфляційного регулювання (комітет антиінфляційного регулювання) складалась із таких ключових органів: Кабінету міністрів України, Національного банку України, Державного комітету статистики та Антимонопольного комітету.

Основні напрями діяльності комітету розглянемо за допомогою рисунку (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Комітет антиінфляційного регулювання

Проведення Національним банком уповільнюючої грошово-кредитної стратегії протягом 2008 року, дозволило зменшити темпи росту маси в обігу – із 52,7 % до 35,2 %.

Зауважимо, що регулюючі заходи Національного банку України щодо обсягу грошової пропозиції не були односпрямованими та визначались відповідно до динаміки, що існувала, поєднуючи дії як із мобілізації коштів, так і, відповідно, з підтримки ліквідності банків – попри значний інфляційний тиск, обсяг операцій з підтримки ліквідності банків був дещо більшим за обсяг операцій із мобілізації коштів [70].

Проблемність проведення антиінфляційної політики 2010 року пояснювалась з некоректно визначеним органом регулювання інфляції та відповідальності за стабільність цін. Національний банк України не мав достатньо ефективних антиінфляційних інструментів, оскільки такі монетарні інструменти, як насамперед, управління ставками фінансування та операції на відкритому ринку в Україні є недостатньо дієвими, а операції щодо рефінансування Національного банку України лише згладжували монетарні наслідки коротко- та довгострокових шоків, як фіскальних так і зовнішніх [32].

Застосування адміністративних важелів впливу на стримування цін спричинило накопичення цінових диспропорцій, що у свою чергу зумовило роботу у рамках збитковості певних підприємств та галузей зокрема.

2010 рік характеризувався також і неоднозначністю антиінфляційного впливу звуження попиту, а саме споживчого.

У 2010 році були підтримані зміни до Закону “Про Національний банк України”, за якими зазначено, що досягнення і підтримка стабільності цін є пріоритетною ціллю монетарної політики країни. Відповідно, основним завданням на сьогодні в Україні є практична реалізація принципів та сутності цього закону [64, с. 8].

В умовах росту невизначеності на зовнішніх ринках, а також у зв'язку із перевищенням у середині 2011 р. базовим показником ІСЦ цільового рівня 7,9% (у червні-серпні) НБУ був вимушений проводити помірно жорстку грошово-кредитну політику, спрямовану на значне зменшення інфляційного і девальваційного тиску на обмінний курс національної грошової одиниці, - гривні. Підвищення норм показника обов'язкового резервування призвело до стримування великого обсягу вільної ліквідності банків [74, с. 41].

Період 2011 року характеризувався діями НБУ щодо зв'язування грошової маси в обсягу – за допомогою активного проведення мобілізаційних операцій у лютому-вересні та стиснення грошової маси у обігу у жовтні-грудні ріст грошової бази склав тільки 2,3 % за 10 місяців 2011 року, грошової маси - 9,2 %, тому у річному показнику базова інфляція уповільнилась із 7,9 % до 7,1 % [67].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У результаті дослідження розділу “Аналіз та оцінка соціально-економічних наслідків інфляції” підсумуємо наступні позиції.

Інфляційні особливості розвитку України та відповідна антиінфляційна політика характеризувалась поетапними тенденціями:

- I етап, від 1985 по 1991 рр., що супроводжувався повзучою інфляцією, темп інфляції до 1991 року становив 10%, наявною інфляцією попиту у прихованому виді.

- II етап, від 1992 по 1994 рр., що характеризувався гіперінфляцією, у 1993 році показник інфляції – 10256 %, інфляцією попиту у відкритому виді та частково у закритому. Антиінфляційна політика двох етапів охоплювала лише попередній етап будівництва системи, несла експансивний характер та проводилась шляхом фінансування дефіциту держбюджету, відбулась розробка основних напрямків грошово-кредитної політики.

- III етап, від 1995 по 1996 рр., протягом якого інфляція гіпер форм перейшла у галопуючу, переважала інфляція витрат над інфляцією попиту. Антиінфляційна політика у рамках - обмеження видаткової та одночасного збільшення дохідної частини бюджету, затримки зарплати, неподаткових надходжень, підвищення облікової ставки НБУ, запровадження третього етапу грошової реформи.

- IV етап, від 2001 по 2005 рр., відповідно до якого спостерігався перехід від галопуючих до повзучих форм інфляції, відбулось певне економічне зростання у рамках нижчої інфляції. Антиінфляційна політика носила м'який та виважений характер, заходом реагування виступало зниження облікової ставки.

- V етап, від 2005 року до теперішнього часу, згідно періоду, - у 2008 році відчутним був інфляційний тиск, розрив ВВП, ріст споживчих кредитів, як один із чинників інфляційного процесу 2010 року та певне гальмування інфляції у 2011 році, стабільність показника ІСЦ у 2012 році. Антиінфляційна політика – політика

доходів, дефляційна та адаптаційна, у 2011 році – активне проведення мобілізаційних операцій.

Загалом інфляційні процеси в Україні протягом виділених нами етапів носили деструктивний характер, що супроводжувався у таких негативних аспектах: посилювалась диспропорційність економіки, порушувались господарські зв'язки, підвищувалась ризиковість капіталовкладень та інвестицій, призводило до кризи у грошово-кредитній системі, відбувався ріст безробіття, активізувалась тіньова економіка.

РОЗДІЛ 3

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФЛЯЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЯВИЩА

3.1. Шляхи оптимізації боротьби з інфляційними процесами в Україні

Проаналізувавши основні етапи інфляційних процесів та ряд притаманних антиінфляційних заходів в Україні варто зауважити певну недоцільність та не правильність застосування других, що у свою чергу понесло із собою лише короткострокові позитивні наслідки, проте не вирішило тогочасну ситуацію загалом.

У сучасних умовах задля ефективного вирішення кризових явищ в економіці варто застосовувати таку антиінфляційну політику, яка б могла не лише протидіяти, а й зупиняти наростаючу інфляцію.

Перш за все потрібно чітко регламентувати основні заходи боротьби, що можуть проводитись НБУ та Урядом, - прямі та непрямі методи.

До непрямих віднесемо:

1. Регулювання грошової маси в обігу.
2. Регулювання облікового процесу, що здійснюється комерційними банками України.
3. Позикові аспекти діяльності банків.
4. Операції на відкритому ринку.
5. Регулювання процентної ставки.
6. Встановлення ефективної бази резервування.

Зауважимо, що непрямі методи в нашій країні на повну силу не працюватимуть, оскільки є певна недостатність “ринковості” економіки.

До прямих зазначимо такі:

1. Пряме регулювання кредитів, що надаються державою.
2. Державне регулювання цін, ефективність яких відобразатиме показник ІСЦ.
3. Регулюючі аспекти заробітної плати.

4. Відкриття чи закриття каналів зовнішньоторговельних відносин.
5. Операції із іноземною валютою.

Практика регулювання грошової маси є широко розповсюдженою. Ще у 70 роках США вдавалися до заморожування цін на ряд товарів. У країнах Європи, після 2-ої світової війни, застосовували лібералізаційні цінові заходи. Рузвельт вивів США із кризи 30-х років шляхом адміністративного регулювання економіки.

Зазначимо, що в сучасних умовах в Україні реально ефективними заходами варто вважати – прямі методи впливу.

Відповідно, для ефективного реагування на інфляцію, першочерговими антизаходами вважатимемо:

1. Збивання інфляційних темпів – скорочуючи при цьому межі між товарною та грошовою масою в економіці.
2. Індексована політика доходів.
3. Скорочення держвидатів.
4. Протидія щодо інфляційних очікувань.
5. Та дефляційна політика у рамках грошово-кредитної, інвестиційно-структурної та бюджетної загалом.

Враховуючи значну частку впливу немонетарних чинників інфляції, потрібно особливу увагу приділити механізмам щодо нівелювання їх впливу, а зокрема через [55]:

- створення умов для розвитку конкурентних ринків, покращення управління природних монополій і виважену лібералізацію сектору їх діяльності, що, відповідно сприятиме упередженню використання монопольних економічних переваг і загалом зменшенню собівартості одиниці продукції шляхом зменшення кількості посередницьких ланок;

- оптимізацію тарифної стратегії, коригування аспектів щодо лібералізації політики утворення цін на послуги та товари, проведення зваженої політики в сфері імпорту імпортних, а також продовольчих товарів;

- захист від шоків зовнішнього характеру методом укладання довготермінових контрактів та завчасного структурування товарних резервів для здійснення інтервенцій на проблемних ринках, а відповідно, також запровадження чітких критеріїв імовірного втручання держави у політику ціноутворення;

- створення відповідних інституційних структур і інструментів капіталізації заощаджень, а також їх конкретне спрямування у русло інвестиційних шляхів, удосконалення механізму ринкового фінансування проектів.

Значну увагу варто приділити також показнику виміру інфляції, оскільки існують певні проблеми при розрахунку, а саме:

1. Період перерахунку набору послуг і товарів в Україні складає 5 років, - це спотворює цінову динаміку.

2. Якщо новий продукт веде до заміщення старого, то відповідно виникає необхідність зміни ціни. В сучасних умовах це є дуже поширеним явищем.

3. Новий товар або послуга вимагає адаптації певного споживчого кошика.

Зауважимо потребу у використанні такого показника виміру інфляції, який максимально ефективно відображав би сучасні особливості розвитку такого системного процесу, як інфляція.

На довгострокову перспективу необхідний спад рівня інфляції буде можливий лише та шляхом росту ефективності виробництва, що у свою чергу потребує застосування інноваційних технологій, які, другорядно, потребують значних інвестувань та спектру часу. У короткострокових рамках це може збільшити інфляційний тиск. Однак з цим, Уряд разом із НБУ повинен проводити узгоджену стратегію, для того, щоб конструктивні дії першої інституції не нівелювалися діями другої [47, с. 26].

Відповідно, взявши до уваги все вище сказане, зауважимо необхідність побудови довгострокової антиінфляційної програми, що включала б ряд ключових заходів спрямованих на:

1. Розробку та втілення системних державних програм економічного розвитку.

2. Коректні шляхи протидії інфляційним очікуванням для того, щоб в подальшому не виникнуло інфляції попиту.
3. Ефективну антимонопольну політику.
4. Програму ліквідації збиткових підприємств.
5. Стимулювання попиту на ринку, як внутрішньому так і зовнішньому при необхідному збереженні відкритості економіки.
6. Посилення стимулів виробничого накопичення.
7. Стимулювання кредитної та інвестиційної діяльності всередині країни.
8. Удосконалення законодавчої бази, зокрема, щодо ціноутворення.
9. Активне залучення іноземних інвестицій в економіку країни.
10. Вдосконалення податкової системи, шляхом обґрунтування доцільності певних податків та їх регулюючої ролі.
11. Створення умов щодо протидії імпортованій інфляції.
12. Підвищення ефективності монетарної політики, яка повинна прямо забезпечувати чіткий взаємозв'язок усіх ланок та елементів ринкового механізму грошово-товарних відносин.

В сучасних умовах для більш ефективного проведення антиінфляційних заходів, які б включали не тільки протидію а й ефективне реагування в кризових моментах світового розвитку, важливо та доцільно проводити ефективну грошово-кредитну політику спрямовану на певний орієнтир, зокрема таким орієнтиром може виступати показник цінової стабільності у рамках режиму таргетування інфляції.

3.2. Досвід провідних країн світу у боротьбі з інфляцією та можливості їх адаптації до вітчизняних умов

Для досягнення економічного розвитку країни, забезпечення високого рівня зайнятості, стабільності цін важливе значення має ефективна грошово-кредитна політика.

У Законі “Про Національний банк України” зазначено: “грошово-кредитна політика - це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених Законом “Про Національний банк України” засобів та інструментів” [38].

Слід зазначити, що проведення грошово-кредитної політики забезпечується реалізацією відповідних цілей, а саме:

- тактичних, рівень процентів на міжбанківському ринку, темпи росту грошової бази;
- проміжних, зміна кон’юнктури на грошових і товарних ринках;
- стратегічних, економічне зростання, висока зайнятість, стабільність фінансових ринків [45].

Для досягнення останніх важливо дотримуватись більшою мірою проміжних та тактичних цілей у короткостроковій перспективі.

Водночас можна виділити наступні основні типи проміжних цілей [24]:

1. Таргетування валютного курсу, полягає у встановленні фіксованого курсу національної валюти до валюти країни з низьким рівнем інфляції. Метою виступає зниження рівня інфляції у своїй країні до рівня країни-таргету з низьким показником інфляції. Даний режим застосовували країни які дотримувались золотого стандарту;

2. Таргетування грошових агрегатів, застосовували до 1980-х рр. США, Канада, Велика Британія. Даний режим передбачає безпосередній контроль центрального банку за грошовими агрегатами, як правило – контроль за одним із широких агрегатів – М2 або М3;

3. Грошово-кредитна політика без номінального орієнтира, полягає у досягненні стратегічних цілей через проміжні, які встановлюються центральним банком в залежності від зміни економічної ситуації в країні;

4. Таргетування інфляції.

Розглянемо, у рамках міжнародного досвіду дані цілі грошово-кредитної політики та визначимо необхідність запровадження певного режиму в Україні.

Режим таргетування валютного курсу.

Даний режим передбачає обрання центральним банком країни у якості проміжної цілі певного номінального обмінного курсу та намагається зберегти відповідність та стабільність даного курсу по відношенню до іншої валюти, що обрана у якості валюти-таргету. Шлях підтримки такої стабільності базується на проведенні коригуючих заходів – валютних інтервенцій та змін процентних ставок. Тобто, таким чином, цінова стабільність певної країни імпортується на терени іншої.

Беручи до уваги той факт, що в принципі центральний банк може контролювати валютний курс у коротко- та довготермінових перспективах у конкретних стабільних рамках, проте, недоцільно все-таки, встановлювати фіксований курс, - оскільки номінальний валютний курс не має значення для позитивного добробуту населення так і економічного росту.

Таким чином, фіксований валютний курс здатний бути тільки проміжною, короткостроковою ціллю грошово-кредитної політики для того, щоб мати можливість досягти інших кінцевих цілей [8].

Практичне застосування режиму таргетування валютного курсу дозволяє виділити ряд підтипів такого режиму (рис 3.1).

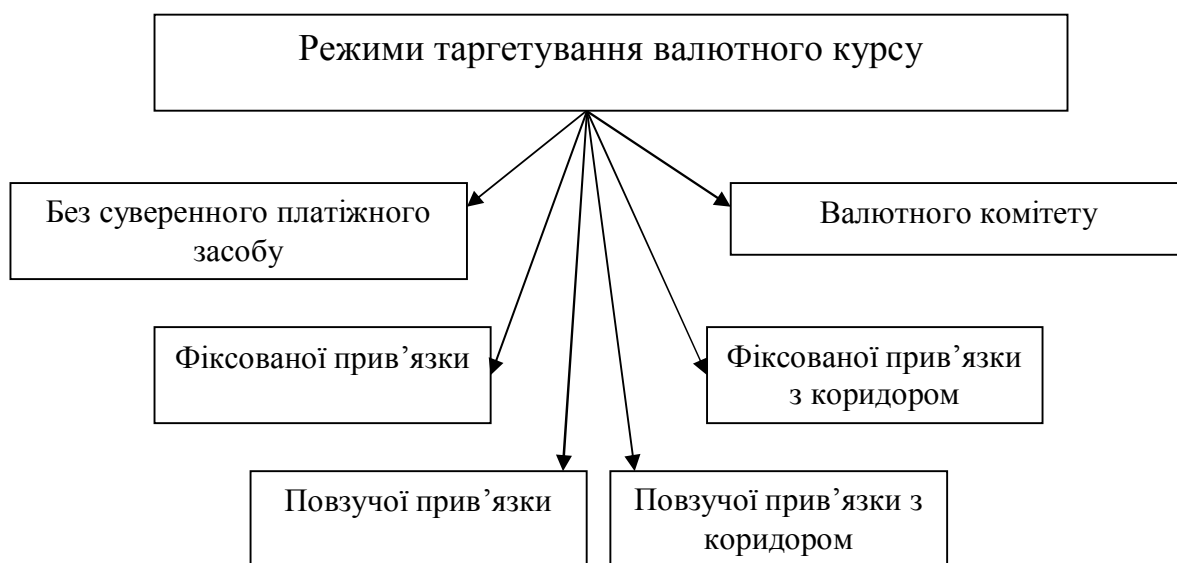

Рис 3.1. Режими таргетування валютного курсу

Режим таргетування валютного курсу без суверенного платіжного засобу передбачає циркулювання валюти іншої країни як законного засобу платежу на території даної країни, або по-іншому, - формальна доларизація. Також, можливо, що країна відносить до валютного союзу.

Режим валютного комітету, - це монетарний режим, в основі якого лежить законодавче зобов'язання обмінювати національну грошову одиницю на певну іноземну валюту за чітким валютним курсом, у поєднанні із регламентованим обмеженням емісійних органів на виконання їх законних повноважень.

Це означає, у свою чергу, що національна грошова одиниця випускається лише задля іноземної валюти і практично повністю підкріплюється валютними резервами, залишаючи при цьому тільки незначну свободу для дискреційної грошово-кредитної політики та повністю виключає функції центрального банку, а саме з приводу монетарного контролю та кредиту останньої інстанції [52].

Запровадження режиму таргетування валютного курсу, підтипу валютного комітету, доцільне лише у випадку недостачі довіри до вітчизняної монетарної влади (випадок Болгарії), або у випадку запровадження нової валюти чи створення центрального банку (Литва та Естонія).

Зауважимо, що основною перевагою валютного комітету – це вплив на макроекономічну системну дисципліну. Центральний банк не може при цьому фінансувати дефіцит державного бюджету.

Режим фіксованої прив'язки, - полягає у прив'язуванні національної грошової одиниці у рамках 1% до іншої валюти або до кошика валют.

Режим повзучої прив'язки, - курс валюти може бути переглянутий та скоригований по відношенню до встановленого показника (іншої валюти-таргету).

Коливання певної валюти додається до факторів внутрішньої спрямованості окремої країни та впливає на валютний курс національної грошової одиниці відносно іноземної через чіткі фіксовані курси [3].

Еволюцію режимів таргетування валютного курсу, а саме використання підтипів режиму валютного комітету та фіксованої прив'язки зобразимо за допомогою рисунку (рис 3.2).

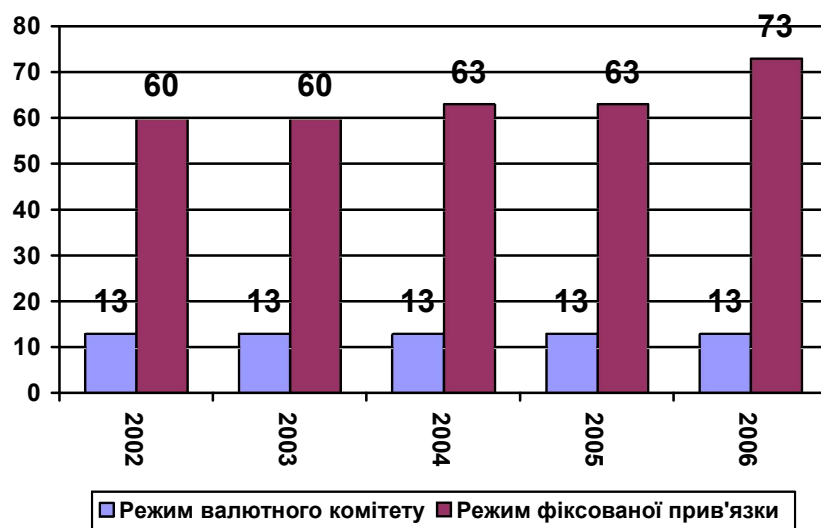

Рис. 3.2. Еволюція режимів валютного комітету та фіксованої прив'язки

Еволюцію режимів таргетування валютного курсу, а саме використання підтипів режиму обмінного курсу без суверенного платіжного засобу, фіксованої прив'язки з коридором, повзучої прив'язки та повзучої прив'язки з коридором зобразимо за допомогою рисунку (рис 3.3).

Рис. 3.3. Еволюція режимів обмінного курсу без суверенного платіжного засобу, фіксованої прив'язки з коридором, повзучої прив'язки та повзучої прив'язки з коридором

Досвід Болгарії.

У період із 1991 по 1996 рік в Болгарії спостерігалась економічна криза, яка особливо гостро проявилась у 1996 році. А у 1997 році відбулась девальвація болгарського лева стосовно всіх інших валют, зокрема у більш ніж 3 рази стосовно долара США. Економіка увійшла у гіперінфляційний стан. Відповідно у лютому 1997 року у країні ухвалено та запроваджено рішення щодо введення режиму валютного комітету.

Основними перевагами введеного режиму були:

1. Прозорість механізму валютного комітету.
2. Обмеженість правилами політики, що не давала зростати грошовій базі незалежно.
3. Неможливість створювати інфляцію шляхом емісії національної грошової одиниці.
4. Захист від політичного тиску.

Відповідно запровадження такого режиму у Болгарії дало змогу уповільнити темпи інфляції. Показником уповільнення виступить Індекс споживчих цін. Результат зобразимо графічно (рис 3.4).

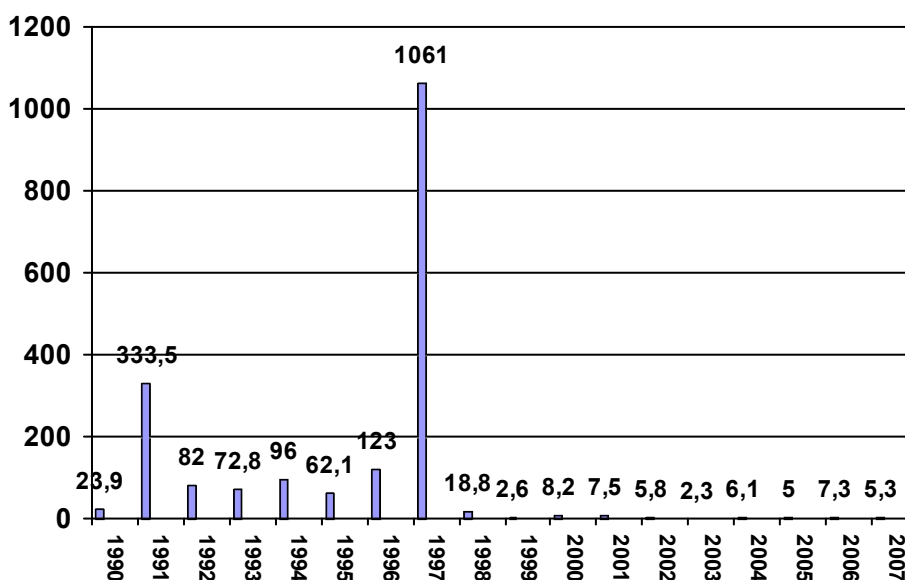

Рис 3.4. Індеси споживчих цін у Болгарії у 1990-2007 рр., річні, %

Індекс споживчих цін за період коли було запроваджено режим, а саме 1997 рік, суттєво знизився. Так, відповідні річні показники ІСЦ, починаючи із 1997 року по 2007 рік склали в середньому 5,3 % у порівнянні із попереднім періодом до встановлення режиму таргетування валютного курсу, валютного комітету.

За даний період країна стрімкими темпами реструктуризувала економіку, що вплинуло на конкурентоспроможність та відповідно в 2006 році, Болгарія, була однією із країн, які збільшили частку імпорту у рамках ЄС. Три уряди, що діяли із моменту проголошення в країні режиму валютного комітету, чітко дотримувались зобов'язань щодо підтримки заданої цілі у політиці [11].

Досвід Латвії.

Починаючи із 1992 року Банк Латвії проводить політику цінової стабільності, що базується на режимі таргетування валютного курсу. У 1994 році була здійсненна прив'язка національної грошової одиниці країни (лата) до кошика СДР. Після вступу Латвії до ЄС, країна продовжує впровадження такої політики, що не йде у супереч інтересам ЄС та сприяє економічній стабілізації. Операційна ціль Центрального банку країни полягає у фіксованій підтримці лата до євровалюти. Власне, режим сприяв позитивним зрушенням у країні (рис 3.5).

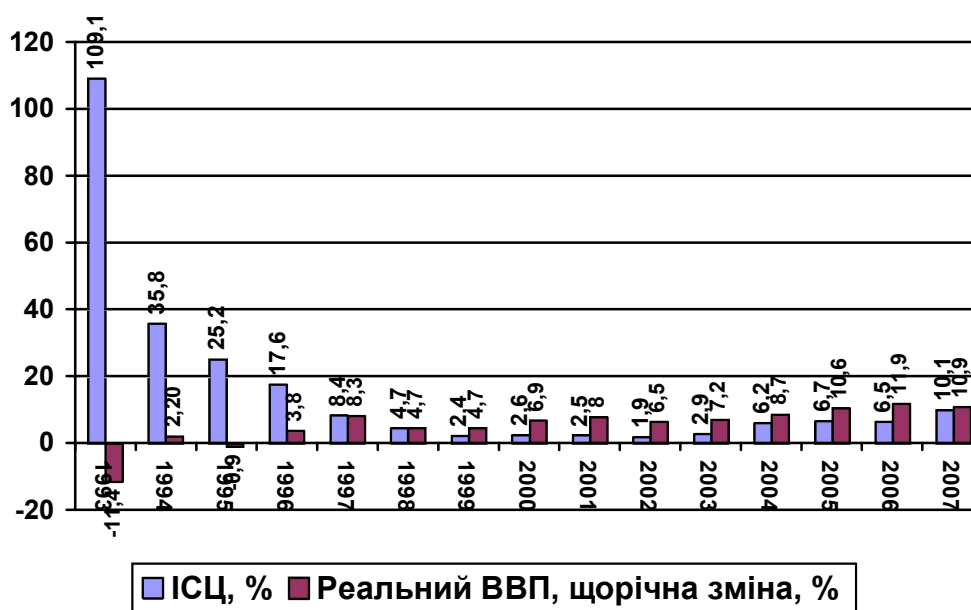

Рис 3.5. Індеси споживчих цін та приріст ВВП у Латвії у 1993-2007 рр., %

Досвід Польщі.

Завдання, яке полягало у зменшенні рівня інфляції, було успішно виконано шляхом запровадження режиму таргетування валютного курсу.

У травні 1991 року, злотий був девальвований на 15,9 %, і прив'язка до долара виявилась в цей момент мало ефективною, тому було вирішено замінити політику із фіксованого обмінного курсу на режим повзучої прив'язки до кошика валют.

У 1995 року запроваджено валютний коридор із шириною +/- 6%, а уже починаючи із січня 1999 року, складовими кошика валют були євро та долар.

У вересні 1998 року було затверджено стратегія грошово-кредитної політики, що полягала у початку переходу Польщі до режиму таргетування інфляції.

Узагальнимо, що загалом, політика таргетування валютного курсу в певних чалих рамках дала позитивний результат, що можна побачити із графіка (рис 3.6).

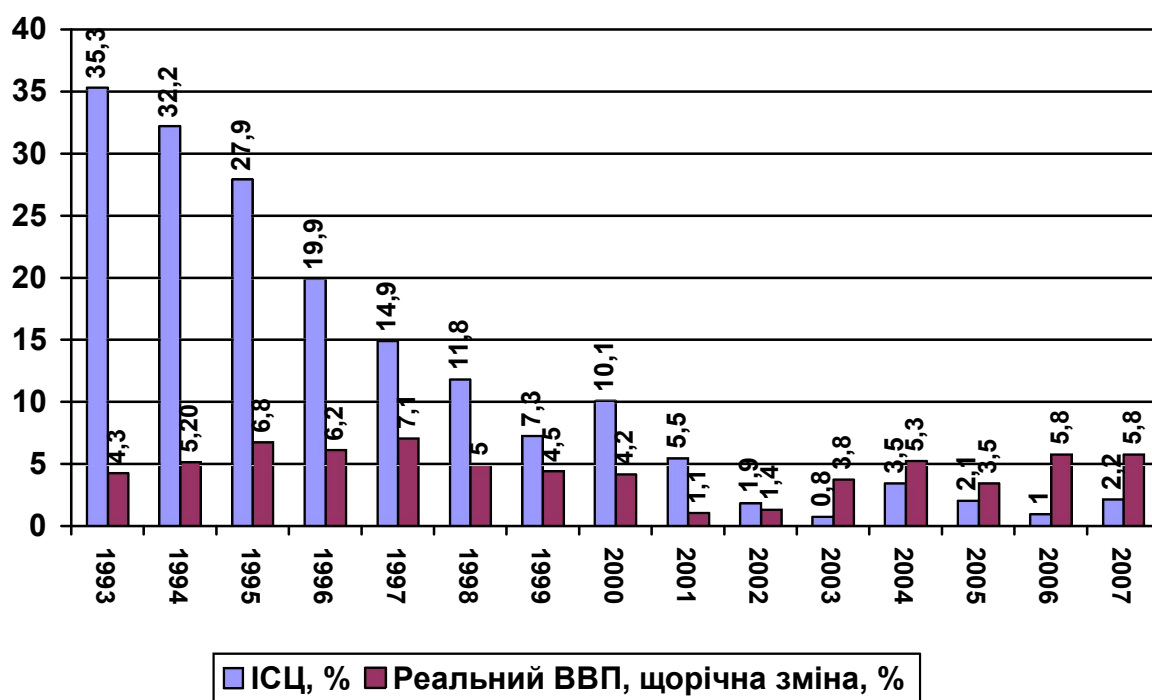

Рис 3.6. Індеси споживчих цін та приріст ВВП у Польщі у 1993-2007 рр., %

У результаті практичного огляду та дослідження режиму таргетування валютного курсу варто зауважити певні позитивні характеристики:

1. Фіксований валютний курс, що служить номінальним орієнтиром довгострокової грошово-кредитної політики та веде до збільшення транспарентності системи.

2. Відбувається зниження інфляційних очікувань, оскільки прив'язавши курс національної грошової одиниці до певної валюти країни із низьким рівнем інфляції, суб'єкти країни даного режиму схильні до зниження очікувань майбутньої ситуації.

3. Обмінний курс легко може контролюватись центральним банком шляхом проведення валютних інтервенцій.

4. Фіксований валютний курс зменшує невпевненість у міжнародній торгівлі і відповідним чином стимулює її.

Проте даний режим має і ряд недоліків:

1. Чіткий валютний курс не дуже тісно взаємопов'язаний із низьким і стабільним рівнем інфляції.

2. Неможливість використання Центральним банком важелів реагування на внутрішні шоки.

3. Надто важливе значення при такому режимі набуває фіскальна політика.

4. Широкого поширення набувають спекулятивні операції проти своїх валют, що негативно впливають на глобалізаційні процеси в світовій економіці.

Таргетування грошових агрегатів, або монетарне таргетування.

Суть монетарного таргетування полягає у фокусуванні на зростанні кількості грошей в обігу у порівнянні із наперед оголошено таргетом. Широкого поширення такий режим здобув у період із 1970 по 2000 рр., проте більшість з країн які використовували даний режим змушенні були відмовитись від нього, оскільки поставленні цілі – цінової стабільності у довгостроковій перспективі не були досягнутими (табл 3.1).

Таблиця 3.1

Країни, що явно або неявно використовували режим таргетування грошових агрегатів протягом 1970-2000 рр.

Великобританія	Бангладеш	Китай	Албанія	Польща
Греція	Вірменія	Маврикій	Вірменія	Росія
Іспанія	В'єтнам	Мальта	Грузія	Румунія
Італія	Гана	Мозамбік	Казахстан	Словаччина
Корея	Замбія	Нігерія	Киргизія	Словенія
Німеччина	Індія	ПАР	Македонія	Туркменістан
Португалія	Індонезія	Танзанія	Молдова	Україна
США	Йорданія	Туреччина	Монголія	Чехія
Франція	Кенія	Ямайка		

Джерело: World Economic Outlook Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.

Узагальнюючи досвід країн, які запровадили режим таргетування грошових агрегатів, зауважимо один момент, що виступав проти самого режиму, а саме: кожен раз, коли відбувався певний конфлікт між запланованим показником грошового таргету та інфляційного таргету, центральні банки надавали перевагу другому свідомо нівелюючи перший, оскільки основною ціллю виступає саме досягнення цінової стабільності.

Проте до ряду переваг режиму можна віднести такі:

1. Можливість узгоджувати внутрішню грошово-кредитну політику із розвитком макроекономічної ситуації.
2. Значна оперативність у прийнятті рішення щодо регулювання проміжної цілі грошово-кредитної політики.

Однак навіть і ці переваги реалізуються лише за умови суттєвого впливу з боку Центрального банку на грошову масу в обігу та стабільному попиті.

Практичні розробки таргетування інфляції можна знайти у наступних позиціях:

По-перше, багато центральних банків запровадили режим таргетування інфляції як прагматичну відповідь на невдачі застосування інших монетарних режимів.

По-друге, щоб досягнути цінової стабільності монетарна політика потребує номінального орієнтира. Під таким орієнтиром потрібно розуміти фіксування певної змінної для того, щоб зв'язати рівень цін у довгостроковій перспективі. Історично, таким орієнтиром за часів золотого стандарту був валютний курс. Центральні банки прив'язували національну валюту до інших сильних валют. Крах Бреттон-Вудської системи та фіксованих валютних курсів комбіновано із високою інфляцією призвів до пошуку нового “якоря”. Протягом 1980-х років монетаризм (монетарне таргетування) був переважаючою грошово-кредитною політикою. При проведенні монетарного таргетування центральні банки робили спроби контролювати ціни контролюючи пропозицію грошей в економіці. Дана політика базувалась на існуванні стабільного зв'язку між загальними витратами та кількістю грошей в обігу (кількісна теорія грошей). Мілтон Фрідман, розробивши теорію, стверджував, що попит на гроші залежить від ряду макроекономічних показників. Таким чином, центральні банки могли б контролювати витрати та інфляцію за допомогою змін пропозиції грошей в економіці [24].

Правило Фрідмана припускало, що центральним банкам необхідно розраховувати пропозицію грошей базуючись на зв'язку макроекономічних змінних для досягнення необхідного рівня інфляції. Тобто, згідно з цим, центральні банки на свій розсуд оцінювали необхідну величину грошової пропозиції потрібної для економіки. В практиці, успішність грошово-кредитної політики не досягалась базуючись на такому трактуванні. Зокрема, Б. Бернанке стверджує, що поява таргетування інфляції багато в чому зобов'язана прагматичному веденні грошово-кредитної політики Бундесбанку в 1980-х років: “Бундесбанк непрямо таргетував інфляцію, використовуючи зростання грошової

маси як кількісного індикатора. Особливо коли виник конфлікт між монетарним таргетуванням та таргетуванням інфляції, Бундесбанк обрав другий варіант”[2].

В кінцевому рахунку, монетарне таргетування в багатьох країнах втратило свої позиції, оскільки функція попиту на гроші була нестабільною. Власне, нестабільність була пов’язана із дерегулюючими факторами та фінансовими інноваціями. Дж. Гров, колишній голова Банку Канади висловився: “Ми не відмовилися від грошових агрегатів, вони відмовились від нас”[5].

Таким чином, крах монетарного таргетування в середині 1980-х років супроводжувався виникненням таргетування інфляції з плаваючим валютним курсом.

Варто зауважити, що режим таргетування інфляції є більшою мірою рамковим, а не набором жорстких правил монетарної політики. Тим не менш є декілька істотних елементів заданого монетарного режиму. До них можна віднести наступне [24]:

1. Цінова стабільність.
2. Публічне оголошення інфляційної цілі.
3. Монетарна політика, що базується на широкій інформації включаючи прогноз інфляції.
4. Прозорість.
5. Підзвітний механізм.

Практика застосування показує існування підтипів даного режиму, оскільки різні країни використовували інфляційне таргетування яке підбиралось відповідно до їх системних особливостей. До таких підтипів відносять:

- повноцінне інфляційне таргетування (full fledged inflation targeting) – повна прозорість висвітлення інфляційної цілі, чітке дотримання обраної цілі без коригувальних заходів з боку центральних банків. Вперше застосовано в Новій Зеландії, згодом значно поширилось серед країн з ринками, що розвиваються, зокрема, Бразилії, Колумбії, Угорщини, Мексики, Польщі;

- замасковане таргетування інфляції (veiled inflation targeting) – дає

можливість зміни рівень інфляції (відповідне зниження чи стабілізація). При проведенні підтипу даного режиму існує певна “непрозорість”. На практиці застосовується Європейським центральним банком та Федеральною резервною системою США;

- експериментальне таргетування інфляції (inflation targeting lite) – полягає у проголошенні широких інфляційних завдань за низької довіри до центрального банку, що й не дозволяє ввести цільові показники інфляції до переліку головних політичних цілей [66, с. 3-12].

Зважаючи на те, зазначимо, що впровадження таргетування інфляції базується на окремих етапах: По-перше, встановлення прогнозованого показника інфляції на обраний період. По-друге, вибір необхідного інструментарію для контролю за інфляцією. По-третє, застосування монетарного інструментарію. По-четверте, порівняння рівня інфляції на кінець звітного періоду із запланованим. По-п’яте, аналіз ефективності запровадженого режиму.

Таким чином, суттєвими перевагами застосування у грошово-кредитній політиці режиму таргетування інфляція є:

1. Формування інфляційних очікувань на низькому рівні.
2. Дозволяє знизити рівень інфляції у короткий термін (у більшості випадків).
3. Сприяє зміцненню “фактичної” незалежності центрального банку та довіри до нього.
4. Дозволяє подолати виникаючі зовнішні та внутрішні шоки.
5. Усуває протиріччя пов’язані із цілями монетарної політики.
6. Знижує ймовірність виникнення криз.
7. Створює позитивні умови для розвитку економіки країни загалом.

Вперше режим таргетування інфляції застосував центральний банк Нової Зеландії у грудні 1989 року. На сьогодні кількість країн, що застосовують на практиці даний монетарний режим становить – 27, з них 8 промислово розвинутих, а також 19 країн що розвиваються і з перехідною економікою (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Країни, в яких застосовується інфляційне таргетування

<i>Економічно розвинуті країни</i>	<i>Рік запровадження</i>
Нова Зеландія	1989
Канада	1991
Ісландія	1991
Великобританія	1992
Австралія	1993
Швеція	1993
Швейцарія	2000
Норвегія	2001
<i>Країни, що розвиваються</i>	<i>Рік запровадження</i>
Чилі	1990
Ізраїль	1992
Чехія	1998
Польща	1998
Бразилія	1999
Мексика	1999
ПАР	2000
Таїланд	2000
Колумбія	2000
Корея	2000
Угорщина	2001
Філіппіни	2002
Перу	2002
Туреччина	2005
Румунія	2006
Сербія	2006
Вірменія	2006
Індонезія	2006
Гана	2007

Джерело: Сайт Банку Англії та інших центральних банків

Єдині країни центральні банки яких перестали застосовувати режим таргетування інфляції є Фінляндія, Іспанія та Словаччина, оскільки вступили в

ЄС. Країни на зразок Польщі, Чехії, Угорщини та Вірменії перейняли досвід інфляційного таргетування перебуваючи у перехідній економіці. Окремі країни запровадили даний режим ще на початку кризи 1997 року.

Водночас потрібно зазначити, що більшість країн запровадили інфляційне таргетування в період, коли показники інфляції були достатньо низькими (а в деяких і негативним – Перу – -1%, 2001 рік). Відповідно ця ситуація є аргументом того, що інфляційне таргетування може не бути найбільш оптимальним монетарним режимом задля для того щоб знизити показник інфляції. З іншого боку, це також є свідченням ефективності “якірних” інфляційних очікувань та можливості підтримки інфляції на запланованому рівні не виходячи за рамки таргету [24].

Основною причиною чому часто низька інфляція є передумовою для інфляційного таргетування є саме питання складності прогнозування її рівня. Зокрема, в умовах високої інфляції центральні банки ризикують втратити довіру, якщо не досягнуть бажаної цілі. Це пояснює чому центральні банки намагаються підтримувати інфляційні очікування буде під контролем, і аж тоді впроваджують режим інфляційного таргетування. Однак, з іншого боку, як показує досвід Ізраїлю, таргетування інфляції було використано як антиінфляційну стратегію.

Охарактеризуємо основні рамки впровадження таргетування інфляції враховуючи зарубіжний досвід. Важливим та необхідним елементом для впровадження режиму є незалежність центрального банку. Більшість трактувань терміну таргетування інфляції включають необхідність цінової стабільності як основного елементу монетарної політики. Як правило, цінова стабільність є закріпленою в законах про центральні банки. Для прикладу Банк Австралії використовує цінову стабільність та зайнятість як основну мету, в свою чергу, головною метою центрального банку Канади є сприяння економічному і фінансовому добробуту.

Більшість центральних банків, які таргетують інфляцію, згідно законодавства є більшою мірою незалежними (за винятком Центрального банку Бразилії). При цьому варто розглядати два випадки: коли центральний банк обирає та проводить

самостійно грошово-кредитну політику, визначаючи певні конкретні цілі; та коли центральний банк проводить обрану політику спільно із урядом країни.

Водночас ключовою вимогою до запровадження таргетування інфляції є інструментальна або операційна незалежність центрального банку. Усі 27 центральних банків, які обрали даний монетарний режим мають операційну незалежність (зокрема, у 15 країнах інфляційна ціль встановлювалась урядом та центральним банком спільно; у 9 країнах інфляційна ціль встановлював лише банк; а у Великобританії, Норвегії, ПАР – урядом). Поряд з тим, з дев'яти розвинутих країн, Швеція є єдиною країною, в якій уряд не брав ніякої участі у встановленні режиму таргетування інфляції власноруч чи спільно із центральним банком (рис 3.9).

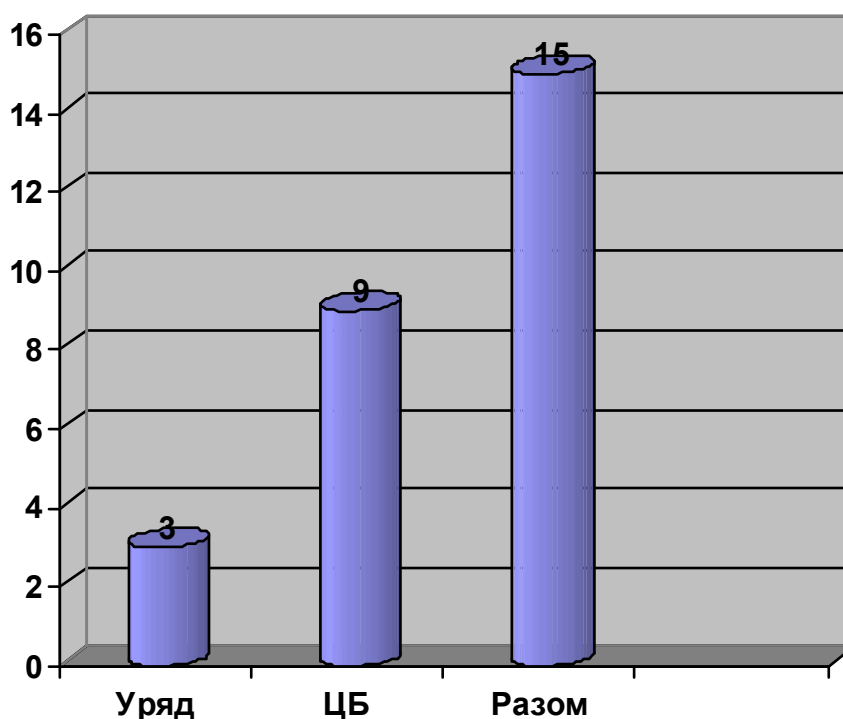

Рис 3.7. Органи, які встановлюють інфляційну ціль

Серед 27 країн, що запровадили режим таргетування інфляції

Особливу увагу потрібно звернути на те, що інфляційна ціль розвинутих країн лежить в межах 1% та 3%. Власне це є відображенням консенсусу інтерпретації загального рівня інфляції з ціновою стабільністю в цих країнах. Було б важко для

урядів прийняти вищий рівень інфляційної цілі, оскільки б ці дії підірвали довіру. Таким чином, навіть якщо інфляційну ціль уряд встановлює самостійно, в практиці розвинутих країн, уряд діє дуже обмежено при встановленні робочого визначення цінової стабільності.

Центральні банки країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, де-юре мають вищий ступінь незалежності: в восьми випадках, особливо в країнах Латинської Америки, інфляційна ціль визначається виключно центральним банком. Де-факто, картина дещо інша. В Колумбії, для прикладу, міністр фінансів є членом Виконавчої ради Центрального банку, тому існує певний вплив уряду на встановлення таргету [62; 5, с. 8].

Якою ж повинна бути інфляційна ціль?

В даному випадку існує певна неузгодженість між теорією та практикою. Теорія пропонує оптимальний рівень інфляції – нульовий (в неокейнсіанській парадигмі), або негативний (згідно із правилом Фрідмана). На практиці у всіх центральних банків, що практикують таргетування інфляції даний показник є позитивним.

Протиріччя між теорією та практикою можна пояснити наступним чином:

- результат виміру інфляції, як правило, на 0,5 % перебільшує реальний показник інфляції, тому маржа вище 0 % є необхідною для компенсації цього ефекту;
- позитивна інфляційна ціль зменшує можливість потрапляння в нульову межу або негативну сторону (даний момент був особливо важливий у період економічного спаду 2008-2009 років);
- цілком ймовірно, що ціна дефляції значно вища від ціни інфляції, тому позитивний показник інфляції є бажаним для уникнення можливого дефляційного ризику, і як результату боргової дефляції.

На сучасному етапі центральні банки фокусуються на зниженні рівня інфляції до рівня при якому забезпечують впевненість економічних агентів у майбутньому. Консенсус при цьому знаходиться на рівні 3-4%.

На практиці промислово розвинені країни обирають інфляційну ціль між 1-3%. Корея на вершині цього списку із таргетом у 3% +/- 1 процентний пункт. Ряд країн, зокрема Перу, Чехія використовують інфляційну ціль на рівні 2%, Польща – 2,5%. Чилі, Угорщина та Мексика – 3 %. Колумбія використовує діапазон у рамках 2%-4%. Лише дві країни, а саме Гана і Туреччина мають таргет вище 5% (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Інфляційні цілі окремих країн

<i>Країни</i>	<i>Таргет встановив</i>	<i>Показник виміру</i>	<i>Ціль на 2011 р.</i>	<i>Терміни</i>
Вірменія	Разом	ІСЦ	4%+/-1.5 пп	середньотерміновий
Австралія	Разом	ІСЦ	2%-3%	середньотерміновий
Бразилія	Разом	ІСЦ	4,5%+/- 2 пп	1 рік
Канада	Разом	ІСЦ	2%	6-8 кварталів
Чилі	ЦБ	ІСЦ	3%+/- 1 пп	близько двох років
Колумбія	ЦБ	ІСЦ	2%-4%	середньотерміновий
Чехія	ЦБ	ІСЦ	2%+/- 1 пп	12-18 місяців
Гана	Разом	ІСЦ	8,5%+/- 2 пп	18-24 місяців
Угорщина	ЦБ	ІСЦ	3%	середньотерміновий
Ісландія	Разом	ІСЦ	2,5%	середньотерміновий
Індонезія	Разом	ІСЦ	5%+/- 1 пп	середньотерміновий
Ізраїль	Разом	ІСЦ	1%-3%	12 місяців
Мексика	ЦБ	ІСЦ	3%+/-1 пп	середньотерміновий
Нова Зеландія	Разом	ІСЦ	1%-3%	середньотерміновий
Норвегія	Уряд	ІСЦ	2,5 %	середньотерміновий
Перу	ЦБ	ІСЦ	2%+/- 1 пп	завжди
Філіппіни	Разом	ІСЦ	4%+/- 1 пп	середньотерміновий
Польща	ЦБ	ІСЦ	2,5%+/- 1 пп	середньотерміновий
Румунія	Разом	ІСЦ	3%+/- 1 пп	середньотерміновий
Сербія	Разом	ІСЦ	4,5%+/- 1,5 пп	середньотерміновий
ПАР	Уряд	ІСЦ	3%-6%	на постійній основі
Корея	ЦБ	ІСЦ	3%+/- 1 пп	3 роки
Швеція	ЦБ	ІСЦ	2%+/- 1 пп	2 роки
Таїланд	Разом	Базова інфляція	0,5%-3%	8 кварталів
Туреччина	Разом	ІСЦ	5,5%+/- 2 пп	3 роки
Великобританія	Уряд	ІСЦ	2%	на постійній основі

(ЦБ – центральний банк, Разом – ЦБ+Уряд, пп – процентний пункт)

Джерело: Сайт Банку Англії та інших центральних баків

Щодо питання оптимального терміну таргетування інфляції, то в 19-х країнах з інфляційним таргетом 3% чи менше, проводиться середньотермінова політика (переважно 2 роки). Дана політика має переваги у досягненні інфляційних очікувань, оскільки дозволяє уникнути короткострокові розбіжності та коливання інфляційної цілі пов'язані із економічними шоками. Варто зауважити, що тривалість трансмісійного механізму монетарної політики може передбачити певну ситуацію. Зокрема, чим довший трансмісійний механізм, тим менш ймовірно центральним банкам відреагувати на інфляцію в короткий термін. Коли прийнята антиінфляційна стратегія, інфляційна ціль може встановлюватись щорічно [24].

Стосовно показника виміру інфляції, то всі 27 країн, що таргетують інфляцію використовують індекс споживчих цін як операційну основу. Пояснення використання саме цього показника значною мірою лежить у таких практичних причинах: індекс споживчих цін є доступний щомісячно, в той час як інші показники, такі як, для прикладу дефлятор ВВП доступні лише поквартально. З іншого боку, використання інших показників, що є менш мінливими та можуть реагувати на курсову політику є недоцільним, до того ж індекс споживчих цін має беззаперечну перевагу, оскільки він знайомий громадськості.

До основних переваг використання індексу споживчих цін варто також віднести [24]:

- універсальність визначення показника;
- методологія розрахунку індексу споживчих цін є зрозумілою як для домашніх господарств, так і реального сектору економіки;
- динаміка показника демонструє “реальний” стан економіки в той чи інший період.

До недоліків використання індексу споживчих цін відносять складність його прогнозування.

Іншим показником виміру цін, що може обиратися в якості таргету є показник “базової” інфляції. Позитивною стороною використання показника є можливість прогнозування та впливу на його значення центральним банком,

негативним аспектом виступає неадекватність економічним процесам у середньостроковій перспективі та незрозумілість суб'єктам ринку.

Коли основою виступає індекс споживчих цін, багато центральних банків, також, придивляються до показників базової інфляції як індикатора інфляційного тиску на економіку. Так, Австралія, Канада, Чехія, Гана, Угорщина, Норвегія, Польща, Швеція і Туреччина публікують прогнози базового рівня інфляції як додатка до індексу споживчих цін.

Таким чином, методика застосування таргетування інфляції у економічно розвинених країнах передбачає наступні позиції. По-перше, показує необхідність операційної та інструментальної незалежності центрального банку як умови ефективного впровадження даного режиму. По-друге, обумовлює вибір індексу споживчих цін чи показника базової інфляції як операційної основи, що використовується, як правило, в середньостроковій політиці для досягнення бажаного ефекту та визначення інфляційної цілі характерної для певної країни, залежно від її особливостей [24].

В контексті глобалізації світової економіки, розвитку та поширення кризових явищ, необхідно запровадити таку монетарну політику, яка б була насамперед дієвою. При виборі проміжної цілі монетарної політики в Україні потрібно врахувати ряд особливостей економіки нашої держави.

Застосування Національним банком України в останні роки таргетування валютного курсу показало як свою ефективність (стабільність національної грошової одиниці, зростання довіри до НБУ), так і ряд недоліків (зокрема, неможливість досягнення стабільності цін, процентних ставок). Тому постає питання у “новій” монетарній політиці центрального банку. На наш погляд, такою політикою може стати таргетування інфляції. Спираючись на світовий досвід у даному питанні, важливо не тільки перейняти, але й модернізувати режим таргетування інфляції, пристосувавши його до вітчизняних особливостей.

Намір НБУ створювати умови переходу до режиму таргетування інфляції було зауважено в “Основних засадах грошово-кредитної політики на 2002 рік”. Починаючи з 2006 року в Основних засадах аспект поступово зміщується в бік

пріоритетності дотримання цінової стабільності грошової одиниці. В “Основних засадах грошово-кредитної політики на 2009 рік” зазначено, що “внутрішні аспекти стабільності національної грошової одиниці будуть розглядатися в контексті необхідності забезпечення цінової стабільності, головним критерієм якої слугуватиме динаміка індексу споживчих цін”[58;59;60].

На шляху до запровадження режиму таргетування інфляції, і сьогодні, існує ряд проблем, які потребують вирішення, зокрема:

1. Відносно високі темпи інфляції (за останні роки спостерігається тенденція зниження), що є перешкодою до прогнозування та встановлення інфляційного таргету. Власне щодо прогнозування існують ще ряд проблем, це – нерозвинена система збору статистичної інформації, відсутність базових моделей та методик, що б могли передбачити розвиток макроекономічної ситуації та певна заполітизованість процесів, пов’язаних із діяльністю Національного банку України.

2. Нерозвиненість фінансового ринку.

3. Значну частку інфляції формують немонетарні чинники [17].

4. Недостатній рівень незалежності та прозорості дій Центрального банку.

5. Високий рівень доларизації економіки.

6. Значна інфляційна інерція.

7. Відсутність нормативних та організаційних механізмів координації грошово-кредитної та фіскальної політики.

Особливу увагу у даному списку, потрібно приділити незалежності центрального банку, в нашому випадку НБУ. Оскільки та чи інша політика на досягнення бажаних результатів потребує ефективного регулятора та контролера, який відповідно запроваджуючи її, діє на підставі доцільності своїх рішень та незалежно від директив та різних форм втручання з боку політиків чи уряду, що може спричинити негативні наслідки. Варто зауважити, що вирішення цієї проблеми дасть змогу “погасити” ряд інших, зазначених вище.

Тому, в першу чергу, варто посилити незалежність Національного банку України у таких аспектах: удосконалити правову основу функціонування,

здійснити регламентацію взаємовідносин із урядом, судовою та законодавчою владою, відкоректувати “фінансову незалежність” та затвердити і реалізувати стратегію комунікації. Вирішення представлених проблем лежить у наступному: внести поправки до Закону “Про Національний банк України”, чітко визначивши основні функції та поняття, що відповідали б світовим стандартам; переглянути фінансову гілку, оскільки наявна практика свідчить про незабезпечену емісію НБУ у сторону авансових перерахувань коштів до державного бюджету без реально отриманих доходів; вилучити фактор та вплив заполітизованості на діяльність Національного банку (світовий досвід показує, що в усіх фінансових кризах політичне втручання в регулювання фінансового сектору лише погіршувало ситуацію); затвердити комунікативну основу та розширити набір засобів інформування громадськості.

Результати досліджень питання незалежності Центрального банку свідчать про зворотно-обернену залежність інфляції від незалежності.

В Україні бажаність переходу до режиму таргетування інфляції, насамперед пов’язана із посиленням залежності економічного розвитку від зовнішнього сектору [65, с. 2-8].

Для впровадження таргетування інфляції потрібно вдосконалити механізм фіксування інфляції, тобто відмовитись від фіксування інших показників, крім інфляції, запровадити відповідні монетарні інструменти, основною з яких є короткострокова процентна ставка [71, с. 46-49].

На нашу думку, для переходу до нової монетарної стратегії необхідно запровадити спочатку “спрощений” режим таргетування, а згодом і повномасштабне таргетування інфляції, при цьому важливо зауважити поетапний характер даного процесу.

Відповідно до першого етапу необхідні наступні кроки:

1. Укласти угоду між Урядом та НБУ щодо переходу до режиму таргетування інфляції. Обов’язковими пунктами цього документа повинні бути:

- спільні цілі (Національного банку України і Уряду України), які необхідно

досягти в результаті впровадження нової стратегії грошово-кредитної політики – таргетування інфляції;

- перелік заходів з боку Уряду і НБУ, які будуть застосовуватись з метою дотримання проголошеного значення таргету;
- основні заходи спільної комунікаційної політики Національного банку і Уряду, метою яких є підвищення інформативності громадськості про результати і можливі наслідки від проведення політики, основаної на цінній стабільності;
- додаток до цього документа повинен включати план дій Уряду України і Національного банку України, які необхідно виконати в рамках переходу до повного таргетування інфляції [52, с. 197].

2. Затвердити та оголосити стратегічний документ щодо переходу до “спрощеного” режиму таргетування інфляції. В складових елементах цього документа чітко зазначити об’єкт виміру цін, тобто показник індексу споживчих цін чи “базової” інфляції (для спрощеного режиму – можливо, все-таки, запровадити показник “базової” інфляції, оскільки він може контролюватися та прогнозуватися центральним банком, а вже переключаючись на повномасштабний характер – індекс споживчих цін, чи комплексно індекс споживчих цін + показник “базової” інфляції, як додаток), терміни проведення політики (базуючись на світовому досвіді – оптимальним для України вважатимемо 3 роки) та числовий вираз інфляційного таргету (3 - 5%) [24].

3. Опублікувати Національним банком України поточне значення та прогноз рівня інфляції, який обраний у якості таргету.

4. Вжити заходи, у рамках грошово-кредитної політики, спрямовані на посилення ролі процентної політики у поєднанні із лібералізацією системи регулювання валютного ринку у напрямках:

- правил переказування, пересилання та вивезення іноземної валюти фізичними особами-резидентами за межі України;
- порядку переміщення резидентами та нерезидентами національної валюти через кордон;
- правил торгівлі іноземною валютою.

5. Розробити програму розвитку системи альтернативних напрямів розміщення населенням фінансових активів, якими можуть виступати активи громадських фондів [52, с. 198].

Як наслідок, очікуваними позитивними сторонами в результаті запровадження “спрощеного” режиму таргетування інфляції будуть:

- показник “базової” інфляції буде знаходитись у межах визначеного та прогнозованого рівня, що зазначався в розробленому заздалегідь стратегічному документі;
- номінальний обмінний курс стане більш гнучким;
- зменшиться рівень доларизації економіки;
- збільшиться вплив процентної політики на регулювання економічних процесів в країні;

У разі ефективності проведення першого етапу необхідно базуючись на його позитивних сторонах, запровадити наступні заходи до повномасштабного таргетування інфляції:

По-перше, зазначити у стратегічному документі Національного банку України перехід до повного таргетування інфляції, проголосити офіційну інфляційну ціль. По-друге, зазначити перехід до плаваючого валютного курсу. По-третє, здійснювати необхідні регулювання за допомогою інструментів притаманних режиму таргетування інфляції.

До можливих позитивних аспектів впровадження 2-етапного таргетування інфляції в Україні можна віднести:

1. Зростання довіри населення, насамперед, до Національного банку України та Уряду, що є одним із факторів формування інфляційних очікувань (як показують дослідження, зміна економічної кон’юнктури і відчуття нестабільності в країні є основною причиною зростання цін, що, у свою чергу, формують підґрунтя недовіри до НБУ. Проте Національний банк, маючи найвищий рівень довіри з боку населення та підприємств, створює умови для формування механізмів та інструментів впливу на рівень інфляційних очікувань).

2. Забезпечення стабільного економічного розвитку у довгостроковій перспективі (економічне зростання України відбувається завдяки орієнтації експортних секторів металургійної та хімічної галузей, проте така перевага, у свою чергу, несе певні ризики для економіки, що посилюються через брак контролю за зовнішніми секторами, противагою цьому стане режим таргетування, який дасть змогу зосередитись на розвитку внутрішнього ринку);

3. Зростання обсягів іноземних інвестицій (вплине на розвиток фінансово-кредитної сфери та розвиток економіки загалом).

4. Зниження цін на імпорتنі товари.

5. Підвищення прозорості та ефективності функціонування ринку державних цінних паперів.

6. Створення механізмів протидії зовнішнім шокам та керованості руху коштів у всіх секторах економіки.

7. Зниження ймовірності виникнення криз [73].

Таким чином, впровадження в Україні режиму таргетування інфляції принесе багато позитивних моментів, проте в реаліях сучасної економіки і на шляху до такого впровадження лежить характер поступовості. Перші кроки до цього уже зроблені. Так, в основних засадах НБУ проголошено зниження загального індексу споживчих цін до рівня не вище 5 % у середньостроковій перспективі[79].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Результатами проведеного у третьому розділі дослідження вважатимемо наступні висновки, які характеризуються науковою новизною і мають важливе практичне та наукове значення:

По-перше, однією з об'єктивних передумов ефективної роботи економіки країни є підтримка низьких та стабільних темпів інфляції. Досягнення необхідного рівня інфляції можливе, насамперед, за вибору доцільного режиму монетарної політики центрального банку, що потенційно може базуватись на практичному застосуванні режиму таргетування інфляції.

По-друге, забезпечення стабільності загального рівня цін в економіці країни повинне бути пріоритетною ціллю у діяльності центрального банку, адже саме низькі показники інфляції здатні забезпечити повноцінне зростання і зайнятість у довготерміновій перспективі.

По-третє, такий режим, як таргетування інфляції надає монетарній політиці номінальний орієнтир – точний цільовий показник на довготермінову перспективу. Це, у свою чергу дозволяє відчутно знизити інфляційні очікування, що формуються економічними суб'єктами, довівши їх до необхідного рівня інфляційного таргету, і як наслідок, - зменшити як показник інфляції, так і його змінний характер. Крім цього, номінальний орієнтир дозволить забезпечити більшу свободу у ракурсі можливих дій центральному банку, одночасно чітко окреслити сферу відповідальності та спричинити послаблення тиску на його рішення з політичної сторони.

По-четверте, запровадження в Україні режиму цінової стабільності на базі інфляційного таргетування надало б змогу стабілізувати рівень інфляції на конкретному значенні, гармонізувати розвиток як внутрішнього сектору економіки так і зовнішньоорієнтованого, знизити ціну на довгострокові кредити та покращити тенденції макроекономічного росту економіки.

Таким чином, інфляційне таргетування варто розглядати як цілісну систему монетарного устрою, що характеризується офіційним проголошенням кількісного

таргету інфляції на середньотермінову перспективу і чітким знанням того, що стабільно низька інфляція є основною ціллю монетарної політики у планово-довгостроковому відрізку. У свою чергу, важливою передумовою при запровадженні такого монетарного режиму є факт того, що він стимулює позитивні зрушення у здійсненні монетарної політики, посилюючи ефективність використання ряду окремих інструментів, підвищує незалежність центрального банку, а також сприяє побудові системи прогнозування та аналізу цільового показника, таргету, інфляції в державі.

ВИСНОВКИ

За результатами дипломної роботи сформовано ряд висновків прикладного та науково-теоретичного характеру:

1. На основі історичного, структурного та функціонального підходів до вивчення інфляції уточнено її сутність і дано наступне визначення інфляції як процесу підвищення загального рівня цін на товари та послуги з плином часу, спричинене перевантаженням обігової сфери грошовою масою понад реальні потреби економіки.

2. Розроблена класифікація інфляція за такими основними критеріями, а саме: причинами виникнення (зовнішніми, - міжнародними кризами, від'ємним сальдом торгівельного балансу, зменшенням частки зовнішніх надходжень; внутрішніми, - монетарними та не грошовими), ступеня охоплення інфляційними процесами (локальна, світова), темпами знецінення грошей (повзуча, помірна, галопуюча, гіперінфляція, супергіперінфляція), можливістю впливу (контрольована, неконтрольована), інтенсивністю втручання (відкрита, прихована, підкріплена, не підкріплена), відповідним очікуванням щодо змін у темпах та тенденціях (очікувана, неочікувана), формами прояву (цінова, заощаджень, девальвація), від росту цін (збалансована, незбалансована), причинами виникнення (попиту, пропозиції).

3. Розкрито переваги та недоліки показників виміру інфляції, - індексу споживчих цін, базового індексу споживчих цін, індексу цін виробників та дефлятора ВВП.

4. Розглянуто основні науково-теоретичні концепції інфляції, - економічні (кількісна, кейнсіанська, монетаристська, економіки пропозиції, структурна, адаптивна, раціональна) та неекономічні (природні, політичні).

5. Уточнено позиції кейнсіанської теорії інфляції, згідно якої: необхідне помірне зростання грошової маси за умов неповного використання трудових та виробничих ресурсів, ріст цін є притаманним економіці, при повній зайнятості

наступне зростання кількості грошей в обігу призведе до знецінення грошей, при інфляції галопуючих форм необхідно проводити дефляційну політику.

6. Уточнено позиції монетаристської теорії інфляції, відповідно до якої: боротьба проти інфляції повинна бути спрямована на зменшення кількості грошей в обігу, необхідно проводити жорстку грошово-кредитну політику у рамках ліквідації дефіциту держбюджету, при інфляції витрат доцільним є застосування ринково-конкурентних важелів боротьби.

7. Проаналізовано основні етапи інфляційного процесу в Україні та їх характерні особливості: I етап, від 1985 по 1991 рр. (повзуча інфляція, - темп інфляції до 1991 року становив 10%, наявна інфляція попиту у прихованому виді), II етап, від 1992 по 1994 рр. (гіперінфляція, - 1993 рік – 10256 %, інфляція попиту у відкритому виді та частково у закритому), III етап, від 1995 по 1996 рр. (інфляція гіпер форм перейшла у галопуючу, переважання інфляції витрат над інфляцією попиту), IV етап, від 2001 по 2005 рр. (спостерігається перехід від галопуючих до повзучих форм інфляції, певне економічне зростання у рамках нижчої інфляції), V етап, від 2005 року до теперішнього часу (інфляційний тиск 2008 року, розрив ВВП, триперіодний 2008 інфляційний рік, ріст споживчих кредитів, як чинник інфляційного процесу 2010 року, певне гальмування інфляції у 2011 році, стабільність показника ІСЦ у 2012 році).

8. За результатами дослідження виявлено основні соціально-економічні наслідки інфляції, що проявляються у таких негативних аспектах: посилюється диспропорційність економіки, порушуються господарські зв'язки, підвищується ризиковість капіталовкладень та інвестицій, призводить до кризи у грошово-кредитній системі, відбувається ріст безробіття, активізується тіньова економіка.

9. Відповідно до поетапного розгляду інфляційного процесу в Україні розглянуто і соціально-економічні наслідки даних етапів.

10. Виявлено особливості проведеної антиінфляційної політики та основних методів регулювання інфляції в країні від 1991 року до сьогодні: 1991-1994 рр. (етап будівництва системи антиінфляційної політики, експансивність та фінансування дефіциту держбюджету, розробка основних напрямків грошово-

кредитної політики), 1995-1999 рр. (обмеження видаткової та одночасне збільшення дохідної частини бюджету, затримки зарплати, неподаткові надходження, підвищеннями облікової ставки НБУ, запровадження третього етапу грошової реформи), 2000-2006 рр. (м'яка та виважена фіскальна та монетарна політика, зниження облікової ставки), 2006 до сьогодні (запровадження комітету антиінфляційного регулювання, та його стратегії у напрямках, - політики доходів, дефляційної та адаптаційної політики, 2011 рік – активне проведення мобілізаційних операцій).

11. Запропоновано регламентувати основні заходи боротьби проти інфляції, що можуть проводитись НБУ та Урядом, а саме прямі (регулювання кредитів, цін, заробітної плати, відкриття та закриття каналів зовнішньоторговельних відносин, операції із іноземною валютою) та непрямі методи (регулювання грошової маси, облікового процесу, процентної ставки, операції на відкритому ринку, встановлення ефективної бази резервування).

12. Зауважено необхідність ефективного реагування на інфляцію відповідними першочерговими антизаходами: збиванням інфляційних темпів, індексованою політикою доходів, скороченням держвидатків, протидією інфляційним очікуванням та дефляційною політикою у рамках грошово-кредитної, інвестиційно-структурної та бюджетної).

13. Зазначено важливість удосконалення існуючих показників виміру інфляції, зокрема індексу споживчих цін, оскільки він не у повній мірі може відображати інфляційну картину у країні.

14. Розглянуто основні проміжні цілі у грошово-кредитній політиці, що можуть застосовуватись для подолання негативних кризових явищ в економіці та реагуванні на інфляцію у напрямку її зниження, (таргетування валютного курсу, грошових агрегатів, грошово-кредитна політика без номінального орієнтира, таргетування інфляції).

15. Показано на прикладі зарубіжних країн доцільність запровадження ефективного режиму монетарної політики, цінової стабільності – режиму таргетування інфляції.

16. Практично виокремлено основні підтипи режиму таргетування інфляції, що застосовуються зарубіжними країнами (Full, veiled, lite inflation targeting).

17. Розглянуто механізм запровадження даного режиму та встановлено необхідність поетапного переходу України, із спрощеного до повноцінного, шляхом пропозиції: у якості показника виміру інфляції обрати індекс споживчих цін або показник базової інфляції, стосовно часового горизонту – середньо терміновий (3 роки), інфляційного таргету у рамках 3- 4 %.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. B. T. McCallum, " Inflation: Theory and Evidence", New York, The American National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 2312, 1987.
2. Bernanke B. What does the Bundesbank target? / B. Bernanke, I. Mihov // European economic review, vol 41, pp. 1025-53.-1997.
3. Caruana J. Review of Exchange Arrangements, Restrictions, and Controls / IMF / November 27, 2007.
4. D. Ricardo, Principles of Political Economy and Taxation, London, Murrary Publication, 1817.
5. Hammond G. State of the art of inflation targeting / G. Hammond // Handbook № 29- February 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/education/ccbs/handbooks/ccbshb29.htm>
6. Helmut Frisch Theories of Inflation: Cambridge university press. - 1984.
7. J. M. Keynes, " The General Theory of Employment, Interest, and Money", London, Macmillan Publication, 1936.
8. Lars E.O. Svensson Exchange rate target or inflation target for Norway? // September 1997.
9. P. J. Montiel, " Empirical Analysis of High-Inflation Episodes in Argentina and Brazil", Washington. D. C, International Monetary Fund (IMF), Staff Papers, 36 (3), P 527–549, 1989.
10. Producer price index manual : theory and practice - [Washington, D.C.] : International Monetary Fund, 2004.
11. Statement of the BNB Governing Council on the occasion of the tenth anniversary of the introduction of the currency board in Bulgaria, Sofia, 30 June 2007.
12. T. J. Sargent. and N. Wallace, " Some Unpleasant Monetarist Arithmetic", Minneapolis, Federal Reserve Bank of Minneapolis, Journal of Quarterly Review 5, P 1-17, 1981.

13. Totonchi J. Macroeconomic Theories of Inflation: International Conference on Economics and Finance Research IACSIT Press, Singapore. - 2011.
14. World Economic Outlook Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.
15. Адамик Б. П. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Підручник. 2-ге видання, доп. і переробл.- К.: Кондор, 2011. - 416 с.
16. Антонюк А.М. Специфіка інфляції в Україні // економіка та держава, 2009, № 10, С. 35-37.
17. Арбузов С. Г. “НБУ переходитиме до інфляційного таргетування поступово” // Захід,- 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?nbu_perehoditime_do_inflyatsiynogo_targetuvannya_postupovo_arbuzov&objectId=1123659
18. Артус М.М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки: Монографія. - Тернопіль: Економічна думка, 2002. - 334 с.
19. Бобровников А. 10% за безделье // Бизнес.- 2004 - №41.- с. 54-55.
20. Варгас В. Державна політика щодо регулювання інфляції у трансформаційній економіці України / В. Варгас [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik8/fail/Vargas.pdf>
21. Волынский Г. Вопросы финансовой стабилизации в Украине / Г. Волынский // Он.Ліне бібліотека. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.xserver.ru/user/vfsvu/>
22. Габор Т. С. Інфляційні процеси в Україні: причини виникнення та сучасний стан. – 2012.
23. Геєць В. Ще раз про складові економічного піднесення в Україні // Економіка України. - 1998. - № 11. - С. 7-26.
24. Гордієнко В. Таргетування інфляції як ефективний метод забезпечення стабільності цін // В. Гордієнко, Я. Чайковський / Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць, випуск 1 (12), - 2012.

25. Гребенюк Н. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття 1. Становлення монетарної політики в незалежній Україні / Н. Гребенюк // Вісник НБУ. - 2007. – № 5. – С. 12-19.
26. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Б.С. Івасіва. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. - 510 с.
27. Гроші та кредит: Підручник.- 3-є вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф.Пудовкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002.- 598 с.
28. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: Навчальний посібник / За ред. Б.Л. Луціва - 2-ге вид, перероб.-Тернопіль: Карт-бланш, 2000. - 225 с.
29. Даниленко А. Інфляція та фінансові механізми її регулювання / А. Даниленко, С. Кораблін. - К.: Національна академія наук України, Управління економіки та прогнозування, 2007. - 600с.
30. Дербенцев В. Особливості інфляційних процесів в Україні // Вісник КНЕУ. - 2001. - № 1. – С. 11-23.
31. Дзюблюк О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток / О.Дзюблюк // Вісник НБУ. - 2008. - № 1. - с. 8-15.
32. Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти./ Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.] - К. : Нісд, 2010. – 96 с.
33. Економіка України: десять років реформ // За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. - 496 с.
34. Єщенко П. С. Сучасна економіка: Навч. посіб. - К.: Вища школа, 2005. - 325 с.
35. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика / К.: Видавництво Національного інституту стратегічних досліджень, 2003 . - 368 с.

36. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник.- 4-е вид., випр. та доп. – К.: Т-во “Знання”, КОО; Л.: Вид.-во Львів. Банк. Ін-ту НБУ – 2002.
37. Загородня І. О. Інфляційні процеси в Україні, їхні наслідки та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=64157>
38. Закон України “Про Національний банк України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>
39. Івасів Б. С. Гроші та кредит. - Тернопіль: Карт-бланш, Київ: Кондор, 2008. - 528 с.
40. Історія економічних учень: Підручник: У 2-х ч. Ч.2. / За ред. В.Д. Базилевича. - 3-е вид., випр. і доп. - К.: Знання, 2006. - 575 с.
41. Кірхнер Р. Висока інфляція в Україні // Роберт Кірхнер Рікардо Джуччі і Віталій Кравчук: Київ/Берлін, грудень. – 2007. - w 10.
42. Коваленко Д.І. Гроші та кредит: теорія та практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. – К.: Центр учбової літератури, 2011.- 352 с.
43. Колодізєв О. М. Гроші і кредит [Текст] : підручник / О. М. Колодізєв, В. Ф. Колесніченко. - К. : Знання, 2010. - 615 с.
44. Круш П.В. Клименко О.В. Інфляція: суть, форми та її оцінка: Навч. посіб.- К.: Центр учбової літератури, 2010.- 288 с.
45. Лисенко Р. Сучасні стратегії грошово-кредитної політики / Р. Лисенко // Україна фінансова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/034.htm
46. Любохимець Л. С. Макроекономічні основи таргетування інфляції як метод регулювання фінансових ринків в розвинутих країнах та Україні /Л. С. Любохимець, Л. М. Бабич // Вісник Хмельницького національного університету 2010, №4.Т.2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/.../072-075.pdf
47. Марцин В. С. Інфляційні процеси, причини їх виникнення та шляхи подолання в Україні // Регіональна економіка. - 2012. - №1. - С. 21-29.

48. Мельник Л.М. Специфічні чинники на наслідки інфляції в Україні // Л.М. Мельник, Ю. Козьмін, - 2010.
49. Мельник О. М. Інфляція: теорія і практика регулювання / О.М.Мельник. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999р. - 291 с.
50. Мельник О. Соціальні наслідки інфляції періоду трансформації економіки України // Україна: аспекти праці. - 1998. - № 1. - С. 50-53.
51. Михайловська І. М. Гроші та кредит: Навчальний посібник/ І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. - Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 432 с.
52. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В. С. Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
53. Найденов В. Інфляція на Україні: теорія і реальність. – К: наук. думка, 1995. - 80 с.
54. Найденов В. До питання рівняння обміну та монетарної теорії // Економіка України - 2003. - №9. – С. 23-29.
55. Напрями трансформації монетарного режиму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/monitor13/01.htm>
56. Небава М.І. Теорія макроекономіки: навч. посіб. для вузів / М.І. Небава. – К.: Слово, 2003. – 536 с.
57. Носенко Д. К. Інфляційне таргетування як ефективний механізм грошово-кредитної політики / Д. К. Носенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/nosenko-dk-inflyatsiyne-targetuvannya-yak-efektivniy-mehanizm-groshovo-kreditnoyi-politiki/>
58. Основні засади грошово-кредитної політики на 2002 рік: розроблено і схвалено рішенням Ради Національного банку України від 14.09.2001 року.
59. Основні засади грошово-кредитної політики на 2006 рік: затверджено рішенням Ради Національного банку України від 09.09.2005 №17.
60. Основні засади грошово-кредитної політики на 2009 рік: затверджено рішенням Ради Національного банку України від 15.09.2008 №14.

61. Остапчук Ю.М. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність: Посібник/Державний комітет статистики України. – К.: 2006. – с. 7.
62. Офіційний сайт Банку Англії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/>
63. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/
64. Петрик О. Інфляція в Україні та її прогнозування в Національному банку // Вісник Національного банку України. – 2012. – №5. - С. 8-12.
65. Петрик О. Інфляція в Україні: проблеми, ризики, перспективи / О.Петрик // Вісник Національного банку України.- 2007.- №3. - С. 2-8.
66. Петрик О. Теоретико-концептуальні основи таргетування інфляції / О. Петрик, С. Ніколайчук // Банківська справа.- 2009.- №2. - С. 3-12.
67. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації. - К.: НІСД, 2011. - 66 с.
68. Половн'юв Ю.О. Особливості інфляційного розвитку в Україні/Департамент економічного аналізу та прогнозування. – 2012.
69. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2004 рік (резюме) // Урядовий кур'єр. - 2003. - № 111 (19 червня). - С. 8-9.
70. Продан Т. Грошово-кредитна політика НБУ та її вплив на інфляцію та стабільність споживчих цін в Україні: Вісник КНУ ім Т. Шевченка, 2009.
71. Роджер С. Таргетированию инфляции исполняется 20 лет / С. Роджер // Финансы&развитие. МВФ.-2010.-вып.47.-№ 1. –С-46-49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imf.org/external/russian/.../Roger.pdf
72. Салатюк Н.М. Антиінфляційна політика в умовах сучасної фінансової кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5320/1/5.pdf>
73. Сегеда Л. М. Таргетування інфляції: проблемні аспекти та стратегічні переваги / Л. М. Сегеда // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/DN2006/Economics/1_segeda.doc.htm

74. Селівестов В. В. Аналіз впливу окремих інструментів монетарної політики на темпи інфляції в Україні // Фінанси України. - 2012. - №4. - С. 41-49.
75. Сухань В.О. Становлення та розвиток антиінфляційної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6825/2/svafad09.pdf>
76. Холод Н. Бідність в Україні: оцінка і причини виникнення // Формування ринкової економіки в Україні: Наук. зб., 1997. - Вип. 1. - С. 25-28.
77. Цісінська О. Б. Грошові реформи в Україні // О.Б. Цісінська, З.М. Ривак / Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць. - Львів: УкрДЛТУ. - 2004, вип. 14.4. - 344 с.
78. Шмигирьова О. О. Таргетування як метод керування інфляцією / О. О. Шмигирьова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Economics/24858.doc.htm
79. Шумило І. Оцінка макроекономічної ситуації та перспективи розвитку на 2011 рік: виступ директора Генерального економічного департаменту І.А.Шумила на засіданні Правління Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/publication/pres_service/video/vustup_shumila_250111.ppt.
80. Як приборкати інфляцію в Україні // Економіст. - 2008. -№ 9. - С. 43-45.
81. Як розрахувати дефлятор ВВП: як просто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yak-prosto.com/yak-rozrahuvati-deflyator-vvp/>